

Yıl: 12 Sayı: 66 Temmuz- Ağustos 2005

SAHİBİ
KAYSERİ DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZ ADINA
Seyit TÜMTÜRK

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
EbubeKır TÜRKSOY

Editör
M. Dursun SÜYDÜNLÜ
editor@gokbayrak.com

YAYIN KURULU
Yönetim Kurulu

İDARE YERİ
DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ / KAYSERİ-TÜRKİYE

YAYIN, REKLAM, ABONE ve DAĞITIM SORUMLUSU
Oktay BOZKURT
oktaybozkurt@gokbayrak.com
Cep: 0 535 461 38 93
YILLIK ABONE
Yurt İçi : 15.000.000. TL.
Resmi Abone : 45.000.000. TL.
Avrupa : 25 EURO • Diğer Ülkeler : 25 \$
YURT İÇİ POSTA ÇEKİ
Oktay Bozkurt: 692046

YURT DIŞI (Yeni)
Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği
İş Bankası Kayseri Çarşı Şubesi
TL: 5300 1944272 - Döviz: 5300 172164

TL: 67458-1 USD: 67458-101 Euro: 67458-102
Anadolu Finans Kurumu A.Ş. Kayseri Şubesi
Anadolu Finance House Kayseri Branch
Swift Code: AFKBTRIS

YAZIŞMA ADRESİ
Hoca Ahmet Yesevi Mh. Türkistan Evleri 44. Sk. 28/A
38090 Kocasinan/KAYSERİ-TÜRKİYE
Tel: (0.352) 339 39 65 Fax: (0.352) 337 35 04
Web: www.gokbayrak.com - www.ughur.com
E-mail: gokbayrak@gokbayrak.com
ISSN 1303 - 5282

TASARIM - GRAFİK - DİZGİ - BASKI
NETFORM
MATBAACILIK A.Ş.

Orta Sanayi Bölgesi Anatamir Karşısı Gazibey Cad. No:11
Tel: 0.352 320 92 64 (Pbx) Fax: 320 92 65 KAYSERİ
Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazana aittir. Gönderilen yazılar yayımlansa
veya yayınlanmasın iade edilmez. İsim zikredilerek ikibas edilebilir.

İçindekiler

Seyit TÜMTÜRK/ Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı : YARDIMINIZ LAZIM	4
Veli Davut: Özgürlük için Ölmek	6
Ali Kulebi: Çin ve ABD arasındaki güç testi	8
Hasan Celal Güzel: Can Doğu Türkistan	10
Uluslararası Af Örgütü: Çin Halk Cumhuriyeti Uygurlar Çin'in "terörle savaş" adına, uyguladığı baskıdan kaçıyor (6)	12
Www.rfa.org: Doğu Türkistan'dan Haberler	14
Dünya Uygur Kurultayın'dan Haberler	15
Hıydgah Camii'nin Tarihi	19
Doç. Dr. Alimcan İNAYET: Milli Mücadele Yöntemleri ve İsa Yusuf ALPTEKİN	20
Kutluğhan ŞAKİROV/ Alihan TÖRE'nin Oğlu: İki Türkistan'ın Gururu	24
Şarkı Türkistan Tarihi	28

YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİMİZ

Almanya	Doğru İsa	00 49-179 651 98 60
Almanya	Dilşad Hazneci	00 49 172 999 23 32
Avusturya	Hüseyin Hasan	00 411 492 01 19
Amerika	Nurye Türköl	00 202 255 68 48
Amerika	Gulametin Pahta	00 516 542 46 69
İngiltere	Enver Tohti	044 078 631 160 77
Hollanda	Nurettin Atabay	0031 207 104 528
Hollanda	Sadıkjan Seley	00 6 458 58 110
İsveç	Kuresh Kusen	0046 73 56 22 408
Kanada	Muhammed Tohti	00 416 882 49 08
Kazakistan	Khahriman Gajamberdi	0073272 - 280670
Kırgızistan	Rozimehmet Abdulinbakiev	00996-312 -240616
S. Arabistan	Sirajiddin Azizi	00966 54511612

YURT İÇİ TEMSİLCİLİKLERİMİZ

TEMSİLCİLİKLERİMİZ	ADI SOYADI	TELEFON	FAX	CEP TEL
Genel Merkez	Oktay Bozkurt	0.352 339 39 65	0.352 337 35 04	0.535 461 38 93
Ankara Şube	Hayrullah Elendigil	0.312 319 54 72	0.312 319 54 74	0.535 735 05 40

İstanbul	Abdullah Tuğcu	0.232 374 57 59	0.535 425 57 63
İzmir	Ali Çağın	0.342 478 10 31-478 12 80	0.536 410 87 48
Gaziantep	Öğr. Gr. Mustafa Mete	0.368 315 03 13	0.532 593 78 89
Sinop/Boyabat	Cemal Yanıkal	0.414 347 82 56	0.543 483 61 57
Ş.Urfa	Yusuf Türkmen	0.362 532 19 14	0.536 255 28 73
Ahmet Dost	Kürşad Özkaynar	0.346 221 54 13	0.505 212 90 36
Sivas	Mahmet Uğurlu	0.424 224 02 83	0.532 515 10 90
Elazığ	Tuna Ercan		0.535 713 82 30
Malatya	Serkan Küçük		0.535 884 40 50
Konya	Fevzi Abılgan		0.505 728 37 92
Konya	Mahmet Uğurlu	0.332 245 77 38	0.536 629 87 82
Kocaeli/Değirmendere	Burak Kuraner		0.535 713 82 30
Niğde	Doç. Dr. Remzi Kılıç	0.388 232 10 06 - 232 88 77	0.536 467 08 19
Aydın	Ersal Ulaş Örtemel	0.256 213 05 18 - 0.256 214 49 49	0.532 591 85 22
Mersin	V. Haluk Payas		0.536 523 15 87
Mucur (Kırşehir)	Hakan Karakaya	0.386 812 40 07 - 0386 812 54 37	0.544 614 78 14
Erzurum	Serdal Bostancı	0.542 235 66 26	0.537 843 33 31
Çorum	Ahmet Saim Altıntaş		0.505 342 98 88
Adıyaman	Yaşar Olgun		0.536 628 46 89
Ordu	Erdem Gündoğdu		0.533 573 85 69
Sakarya	Serkan Tan		0.535 523 43 94

Bu Feryada kulak verin...:

YARDIMINIZ LAZIM

Seyit TÜMTÜRK

Doğu Türkistan Kültür ve
Dayanışma Derneği Genel Başkanı

Sayın okuyucular, Dergimizim bu sayısında hiçbir zaman, hiçbir yerde resmi olarak dile getirilmeyen, diğer insanların ilgisi ve şefkatinden çok uzak, doğum kontrolü bahanesiyle karınları kesilmekte, ilaç ve iğnelerle bebekleri katledilmekte olan çilekeş Uygur kadınları ve aydınlık dünyayı görme şansına sahip olamadan öbür dünyaya gitmekte olan Uygur bebeklerinin selamlarını onların adına sunmak istiyorum. Selam size, hür dünya kadınları, anneleri ve sevimli bebekleri... Binlerce selam!

Doğu Türkistan kadınlarına verilmiş olan bu değerli zamanı boş laflarla değil, insanı düşünmeye sevkedecek bazı sayısal verileri dikkatinize sunmakla değerlendirmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi Çin Hükümeti 1975 yılında Doğu Türkistan'da doğum kontrolü çerçevesinde sadece bir çocuğa sahip olma siyasetini uygulamaya koyduğundan beri sayısızca masum anne kürtaj için bıçak altına yatırılmışlardır; bir o kadar bebek de bu vahşetin kurbanı olmuşlardır. Aşağıda size sunacağım veriler tümüyle Çin kaynaklarından alınmış olup hepsi gerçektir.

Şincang Halk Yayınevi tarafından yayınlanan 2000 yılı "Şincang Yılnamesi" adlı kitabın Uygurca basımı sayfa 111 ve 112'de şöyle denilmektedir: "... nüfusu kontrol altına alma çalışmalarında çok büyük sonuçlar elde edildi. 1975'ten beri Şincang'da devletin esas siyaseti olan doğum kontrolü çalışmaları çok büyük gayretle yürütüldü. Özellikle 1982'de etnik azınlıklar arasında aile planlamasıyla ilgili teşvik, bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarına başlandıktan beri reformdan önce tamamen kontrolsüz olan durum büyük ölçüde değişti. Reform ve dış dünyaya açılma siyasetinden önceki 1955-1977 arası 20 yılda Şincang'ın nüfusu 5 milyon 580

bin 100 den hızla büyüyerek 12 milyon 89 bin 700'e ulaşmış olup ortalama yıllık büyüme oranı %3.94 oldu. Reform ve dış dünyaya açılma siyasetinden sonra Şincang'ın nüfusu 1978'deki 12 milyon 330 bin 100'den 1999'da 17 milyon 750 bine ulaşmış olup yıllık ortalama %1.75 ile büyüdü. Doğum kontrolü uygulamaya konduktan sonra Şincang'da 8 milyon 500 bin bebek az doğdu veya dünyaya gelmedi...”

Sayın okuyucular, Bu neyi ifade eder? Bu, doğum kontrolü uygulamaya konduktan sonra Çin 5 adet Kuveyt halkına eşit insanı katletmiştir anlamına gelmiyor mu? Kuveyt Irak tarafından işgal edildiğinde vicdanı sızlayan dünyanın, Doğu Türkistan'da 5 adet Kuveyt halkına eşit suçsuz bebeğin katledilmesine olan duyarsızlığının nasıl izah edilmesi gerektiğini biz Uygurlar hiç anlamış değiliz!

Doğu Türkistan halkı Çin'in iki türlü sindirme politikası altında helake sürüklenmektedir. Bunların biri yukarıda anlatılan kontrollü doğum maskesi altındaki kontrollü yok etmedir. Diğeri ise çok ciddi boyutta uygulanmakta olan Doğu Türkistan'a Çinli göçmen yerleştirme

politikasıdır. Bunların sonucunda Doğu Türkistan nüfusunun %90'ını oluşturan halk azınlık konumuna düşmüştür. (Kaynak: El Cezire TV muhabiri İzzet Şehrur'un Doğu Türkistan raporu)

Ayrıca devletin resmi yayınevi tarafından yayınlanan Şincang Yılnamesi adlı kitabın 2002 basımında şunlara rastlamak mümkün: “Şihenze Şehri'nin nüfusu 600 051 olup Uygurların toplam sayısı 7611'dir...”

Sayın okuyucular, yukarıda sunulan sayısal veriler sadece denizden damladır. Çin kontrollü doğum maskesi altında Uygurların milli varlığını yok etmeye çalışmaktadır. Başka bir deyişle, Çin, Uygurlara doğrudan, tüm Türk dünyasına ise dolaylı suikast düzenlemektedir. Dolayısıyla ben burada Doğu Türkistan kadınlarının haklarıyla ilgili sorunları Türk dünyası kadınlarının, bunun gibi toplantı ve konferanslarda gündeme getirmelerini içtenlikle rica ediyorum. Sözüme, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nin e-mail adresine birkaç gün önce Doğu Türkistan'daki bir öğretmen bayandan gelen acılı mektupla son vermek istiyorum.

YARDIMINIZ LAZIM

Hürmetlik kardeşim, İyimisiniz.

Ben bir yüksek okul öğretmeniyim, eşimle evleneli dört sene oldu. Kızım bu sene iki yaşını doldurdu. Maalesef ben sekiz aylık hamileyim. Lakin Çin hükümeti, kızın daha sekiz yaşını doldurmuş diyerek. Karnımdaki yavrumu kürtaj edeceklerini söylüyorlar. Aksi takdirde görevimden çekeceklerini söylüyorlar. Kardeşlerim ben ne yapacağımı bilemiyorum. Bu mektubu size yazıyorum, çünkü ben bu çocuğu katiyen kürtaj ettirmek istemiyorum. Bir ay sonra evladım dünyaya gelecek, bu durumda dahi kürtaj yapacaklarını söylüyorlar.

Bizim okulda yalnız ben değil. Benim durumumda bir çok bayan arkadaşım var. Bazı arkadaşlarım hizmetten atılma korkusu ile sekiz

aylık hamile olsa da, çocuklarını aldırıyorlar.

Kendi hakkımızı aramak için ben bu arkadaşlarımın, isim ve adreslerini size gönderdim. Sizin vasıtanızla bu olayları, uluslar arası kuruluş ve teşkilatların araştırmalarına iletip onların yardımına ulaşmak istiyoruz...

- 1....
- 2.....
- 3....
- 4....
- 5....

Not: Yukardaki “Yardıminiz lazim” adlı bu yazı Derneğimizin e-mail postasına gelmiştir. Biz bu yazı gönderen Öğretmen hanımın ve yukarıda listede bulunan 5 bayanın can güvenliğinden dolayı isimleri tarafımızda saklı tutulmuştur.

Özgürlük için Ölmek

(Hikaye)

Veli Davut
Doğu Türkistanlı yazar

Editör: Gerçi edebiyatımızda bir çok nadir eserler meydana geliyor olsa bile, yaşam ritminin hızlanması ve diğer çeşitli sebeplerden dolayı, okurlar bu eserleri zamanında okuyamaz yada eserlerin yayınlandığı gazete, dergileri bulmakta zorlanır hale geldi. kısacası, iyi eser kendi okuyucusunu, okuyucu da istediği eseri bulamayan olaylar zaman zaman ortaya çıkmıyor değil. Onun için bu tür olayların önüne geçerek, edebiyatımızın daha da ilerlemesine katkıda bulunmak için bu dergiyi çıkartmış bulunuyoruz.

Bu dergide, Uygurca (ayırım yapılmadan) yayınlanıp okuyucular arasında güçlü fikir tartışması yaratan, belli bir sosyal değeri olan, çağ atlamış eserler (tercüme edilen eserleri kapsamaz) ve bu eserler hakkındaki eleştirici makaleler eklenerek çok yakında yayınlanacaktır. Yayınlanacak eserlere tür, üslup ve içerik bakımından her hangi bir kısıtlama yapılmayacaktır.

Bu dergi hepimizin dergisidir! Onun için bütün gazete ve dergilerde çalışan muharrir, mesul eleştirmenler, araştırmacılar, kitabın yazarları ve sanatı seven bütün okuyucuların beğendikleri yada okudukları eserler hakkında fikir ve taleplerini bize göndererek, dergimizin editörlüğüne yardımcı olmalarını, böylece edebiyatımızın gelişmesi için katkıda bulunmalarını ümit ederiz.

Göçebe halkın yaşadıkları dağların birinde ortaya çıkan yırtıcı bir hayvan, avcılıkla geçinen dağlılar için tehlike oluşturmaya başladı. Gündüzleri ruh gibi kimsenin gözüne görünmeyen bu hayvan, geceleyin insanların dikkat etmediği zamanda orta çıkıp, güçlü pençeleriyle sayısız hayvanı telef etti bütün dağı korku sardı. “Can vücuttan çıkmadıkça, mal dünya değin şey yine bulunur” diye düşünen dağ sakinleri, yırtıcı hayvanın istediği gibi dolaşmasına izin verdi.

Günlerin birinde yurt ağasının önünde diz çöken yaşlı köle

Bana özgürlük vermeye söz verersen, ben o yırtıcı hayvanı ortadan kaldırıyorum dedi.

Bu sözden gözleri yarı yumulan ağa, yıllardır ayakları altında çalışan bu yaşlı kölesine,

sanki karşısına ilk defa çıkıyor gibi dikkatle baktı.

vay canına...! Aklını başına topla ihtiyar., diyen ağa, kölesine baştan ayağa bakarken.

Bana özgürlüğümü geri vermeye söz ver....

O yırtıcı hayvanı 12 dağın en iyi avcılarının da yok edemediğinden haberin var mı?

Haberim var.

O hayvanın kaç kişi'yi öldürdüğünü biliyor musun?

Biliyorum.

Şimdi iyi düşün, sen kendini ne sanıyorsun?

....

.... Hım, yırtıcı hayvan seni parçalara ayırır.

Yaşlı köle yalvarır bakışlarla ağasına baktı.

öyle olduğunda beni hür insanlar gibi toprağa göm.

Artık işe yaramaz hale gelen bu yaşlı kölenin ısrarlarından hiçbir şey anlamayan ağa

sinirlenmeye başladı.

Tamam, ben senin o yaşlı vücuduna özgürlüğünü vermiş olayım, gücünden kalmış

bu halinle kendine bakabilir misin? Benden alacağın özgürlüğünü Yemek yerine yiyebilir misin? Sen özgürlüğü ne yapmayı düşünüyorsun?

Yaşlı adam sesini çıkarmadı. Ağa ise oturduğu yerde kıpırdamadan kölesinin vereceği cevabı bekledi.

bana anlatsana, sen o yırtıcı hayvana gücünle mi yoksa hilelerinle kuracağın

tuzaklarla mı yok etmeyi düşünüyorsun?

....

Yada o zayıf ellerine yumruklayarak mı öldüreceksin?

....

Sen yer yüzündeki efsanevi kimse, gökteki ölümsüz pehlivan yada sihirli

büyücülerden misin?!

Özgürlüğüm içi bana söz ver. Çok fazla ....

Sinirden boğulur hale gelen ağa elini sallayarak bağırdı:

Git, eceline doğru git. İnatçı keçi.... Pehlivanlar pehlivanı. Eğer sen o hayvanın

bir tane tüyünden getirebilirsen ben seni özgür bırakırım.

Yurdun ağası, yaşlı kölenin kır saçlarına, zorlu geçen yetmiş beş yılın sayısız iz bıraktığı

zayıf yüzüne uzun süre dikkatlice baktı. Yaşlı adamdaki ciddiyeti ve temkinli bakışları gören ağa'da yavaş yavaş: onun ağarmış başındaki akıllı benimkinden fazladır, diye düşünmeye başladı.

eğer dediğin şeyi yapabilirsen, ben sana

özgürlüğünle beraber, bir ahırdaki hayvanlarımın tamamını hediye edeceğim, dedi.

Vahşi yırtıcı hayvanın karnını doyurmak için dışarıya çıktığı zamanı fırsat bilen

yaşlı adam, hayvanın kaldığı mağaranın önüne gelebildi. Bütün hazırlıklarını bitirdikten sonra mağaranın içinde saklanan hayvanın yavrusunu yakalayıp, başına gelebilecek tehlikelere rağmen mağaranın girişinde hayvanın dönmesini beklemeye başladı....

Fazla geçmeden, ağzında henüz kanı donmamış bir parça etle hayvan çıkageldi. Kendi yavrusunu elinde tutup duran adamı görünce şaşırıp, hatta korkar gibi geriye birkaç adım attı. Ama göz kırpması gibi kısa bir zaman içinde tüyleri diken kesilen hayvanın gözleri ateş gibi parlamaya başladı. Keskin dişleri arasındaki eti fırlatıp atan hayvan, mızrak gibi keskin dişlerini yaşlı adama gösterip çok yüksek bir sesle kükredi. Yaşlı adamda hemen ayağa kalkıp, yırtıcıdan da yüksek bir sesle bağırdı ve elindeki hayvanın yavrusunu başından yükseğe kaldırıp çok sert bir şekilde yere vurdu. İnsanın kulağını sağır eder bir şekilde inleyen yavru hayvan kısa bir süre içinde öldü. Yavrusunu ölmesiyle çığlına dönüp daha da yırtıcı bir hale gelen hayvan bütün hızı ve gücüyle yaşlı adamın üstüne kendini atarken, yaşlı adam hızlı bir şekilde geri dönüp kendini yabancı otların arasına attı. Yayvanın çıkardığı korkunç ses bütün dağa taşı yerinden oynattı. Karanlık çalılar arasından çıkan öldürücü çelik mızrak, hayvanın göğsünden girip sırtını delip çıktı. Bu acıyla inleyen yip yerde yuvarlanmaya başlayan hayvan, mızrağın ucunu keskin dişleriyle param parça etti ve son gücüyle ayağa kalkıp, çalılar içinde saklanan yaşlı adamın üstüne kendini attı....

.... Yaşlı köle kendine çok zor gelebildi ve gözünü yavaş yavaş açıp, kendisinden fazla uzak olmayan yerde, kaya taşlarını andırır şekilde kanlar içinde yatan hayvanı gördü. İşte o zaman gözlerini emin olmuş bir şekilde kapattı. Dudaklarına tebessüm gelen yaşlı adam fazla geçmeden öylece uzanıp kaldı.

Çin ve ABD arasındaki güç testi

Ali Kulebi

Çin'in ve Rusya'nın ABD'ye karşı cephe almaları ve Astana'da 5 Temmuz'da gerçekleşen Şangay İş Birliği Örgütü sırasında ABD'den Orta Asya üstlerini kapamasını talep etmelerinin akabinde bölgede ABD aleyhine kontrol ve rahatsızlık ortaya çıkmaya başladı .

Irak ve Afganistan'da bulunan belirgin sayıdaki askeri gücü ve global bir güç olarak kendini dünyanın polisi olarak görmesi nedenleri ile karşı karşıya kaldığı askeri zorluklar, basit bir bölgesel güçten daha da büyük olmak isteyen en güçlü aday Çin'in, bu hedefine ulaşmada çabalarını yoğunlaştırmasını sağlayacaktır.

Benzer şekilde, zirveden birkaç gün sonra Çinli General Zhu Chenghu, Taiwan'la herhangi bir ihtilaf durumunda Çin Halk Cumhuriyeti'nin nükleer gücünü kullanmakta tereddüt etmeyeceğini açıkladı.Bununla beraber, ABD'nin güçlerini Orta Asya Cumhuriyetleri'nden çekmesi ultimatomu verildikten birkaç gün sonra Çin bir adım geri atarak Rusya ile beraber ABD'nin özellikle Afganistan'daki başarısından bahsederek ABD'nin bölgedeki varlığının terörizm aleyhine bir güven unsuru olduğuna değindi.Şurası kesindir ki Çin, 'iki adım geri, bir adım ileri' politikasıyla ABD'nin Avrasya'da düşüşe geçen gücü sebebiyle karşı karşıya bulunduğu zayıflık durumundan istifade edecektir.

Özellikle de son yıllarda ABD ile iyi ilişkiler içinde bulunduğu söylenen Çin'den gelen General Zhu'nun güncel tehditi ABD'nin Çin'den şu ana kadar aldığı en etkili ve ciddi mesajdır.Demecinde 'Xian'nın tüm şehirlerinin imhasına kendimizi hazırlıyoruz.Tabi ki Amerika'lılar yüzlerce şehirlerinin Çin tarafından ortadan kaldırılmasına kendilerini hazırlamalılar.Çin Ulusal Savunma Akademisinde Fakülte Üyesi olarak bilinen General Zhu, Çin'in gerekli olduğu taktirde, nükleer silah başlıkları taşıyan uzun menzilli füzeler yoluyla (Çin ilk nükleer denemesini 1964'te gerçekleştirmiştir) ABD'yi vurabileceği mesajını vermiştir.Bu demeç Çin'in 'ilk vuruşu biz yapmayız' politikasına ters düşse de, General Zhu böylesine önemli

bir demeci vermiş olan ilk Çin yetkilisi değildir.

Silahlı güçleri güçlendirmek

Uçak, tank ve denizaltı gibi kurulması kısmen pahalı ve karmaşık olan silahları ikincil bir kategoriye sokan, yıllık askeri harcamaları 60 milyar dolar olan Çin'in askeriyesi, daha büyük stratejik öneme sahip nükleer silahlar ve balistik füzeler sistemleri üzerine çalışmalarına ağırlık vermektedir.Bu teknolojileri Kuzey Kore, Pakistan ve İran gibi başka hedefleri ve planları olan ülkelere vererek, dünyanın birçok yerinde tehditler oluşturmayı ve ABD'nin uzun vadede bu tehditlerle başa çıkmaya çalışmasını hedeflemektedir.Dahası, geleneksel gücünün sınırlarını zorlayan ABD'nin Çin tarafından gelecek bir nükleer şantaj ile başa çıkamayacak olması sebebiyle bir gün dünyanın polisi olmak rolünden vazgeçmesi mümkün olabilir.Hızlı yayılabilir balistik nükleer sistemlerin kalite ve miktar olarak artırılması durumunda, ABD bunları kontrol edemez ve bunlara cevap veremez duruma gelecektir.ABD halihazırda birçok farklı konuyla ilgilendiği için en azından Orta Asya'da artan biçimde doğal kaynaklara ve özellikle de petrol'e ihtiyaç duyan Çin'i rahat bırakacağı düşünülebilir.ABD'nin Avrasya macerasındaki çıkarları ve hedefleri Orta Asya'dan Batı Asya'ya, Hazar Denizi çevresine ve özellikle de Kafkaslara kademe kademe yönelmektedir.

Bu teori Zbigniew Brezezinski'nin ABD'nin Kafkas ve Hazar bölgelerine uzanmak istemesi stratejisi ile örtüşen 'Büyük satranç masası' teorisine çok uymaktadır.

Bölgedeki gücünü artırmak isteyen ABD, şimdilik Çin ile iyi geçinmeye, onun düşmanı olmamaya ve herhangi bir muhtemel Çin-Rusya veya Çin-Hindistan bloğunu engellemeye önem göstermektedir.ABD 'Çin sadece bir bölgesel güç konumuna gelebilir, fakat biz yine de ona bir dünya gücümüz gibi davranarak gururunu okşamalıyız' politikası sunmaktadır.Bu politikayla; stratejik düşünme yeteneği çok güçlü olan, sabır ve sükunet öğreten Uzak Doğu doktrinlerinde

uzmanlaşmış bir ülke olan Çin'in kandırılması olası değildir.Yine de kendi çıkarlarına uyduğu sürece kandırıldıkları izlenimini vermeyi sürdüreceklerdir.

ABD'nin 'asla bir tek çok önemli yer yoktur' doktrinini değerlendirerek bu analizler ışığında görebiliriz ki; tarihte ABD her zaman için Asya'ya çok önem vermiş ve ikinci dünya savaşında, asya pasifik bölgesinde Kore ve Vietnam savaşlarında rol almış ve şu an halen Afganistan'da bulunmaktadır.

Çin'in en son girişimleri bir zamanlar Rusya'ya karşı Çin kartını oynamak isteyen ABD için dönüm noktası olmuştur.Şimdi her iki taraf için de daha dikkatli olmak ve birbirlerini şu ankinden daha fazla değerlendirerek oyunu sürdürmek gereği doğmuştur.Satın alma paritesine göre dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan ve nükleer gücüyle (özellikle arazi araçlarıyla ve denizaltılardan yayılabilen balistik nükleer füze platformları JL-' 2 [CSS-N-2] lerle taşınabilen kıtalararası füze sistemi DF-31 [CSS-9] ile) ABD'ye tehdit savurmaya başlayan Çin, bundan böyle kontrol altında tutulacaktır ve kendisine daha sık zor zamanlar yaşatılacaktır.Büyüyen Çin için arka bahçesi olan Orta Asya'da bir süper gücün varlığını kabul etmesini beklemek mümkün değildir.Yani, Afganistan bahanesi ile ABD'nin Orta Asya'daki mevcudiyeti, Çin'i kontrol altında tutmak için Asya Pasifik bölgesinde yarattığı problemler ve ekonomik çevrelere baskısı sonuçlarını çıkarabiliriz.

Dünya petrol fiyatları üzerinde ABD'nin göreceli kontrolü düşünüldüğünde, Çin'in ekonomik patlamasını yavaşlatacak bir taktiğin düşünülmesi gerekip gerekmediği akla gelmektedir; ABD fiyatların bu denli yukarı çıkmasına izin vermeli midir?

Bu stratejiye ters olarak, iki eski düşman Çin ve Hindistan'ın ABD'nin kontrolü altında olmamak için birbirlerine yakınlaşmaları iki bölgesel gücün benimsemeye başladıkları politik tavırlarını gözler önüne seren ilginç bir gelişmedir.Bu gelişmelerin farkında olan AB'nin Hindistan ile ilişkiler kurmaya çabalaması Hindistan'ın ABD ve Çin arasında kaybedilmemesi gereken değerli bir ülke olduğu görüşünü güçlendirmektedir.Aynı şekilde, ABD'nin Güney Asya'da Hindistan'ı Çin karşısında tek başına bırakmamak için Hindistan'a sofistike silahlar satmaya başlaması da çok ilginç bir husustur.

Bununla alakalı olarak, ABD tarafından Çin'in Doğu Türkistan konusunu kendi çıkarlarına kullanması yumuşak karnı, son günlerde Çin ile görüşülen önemli bir konu ve ABD de bu konuda artarak çekincelerini dile getiriyor- ve bu konunun diğer problemlere yol açması da düşünülebilir.

Dünya petrolünün %7'sini tüketen Çin, bunun neredeyse tümünü ithalat yoluyla sağlamaktadır.Çin'in kişi başına milli geliri 1000\$ iken, satın alma gücü paritesi 5000\$ civarındadır.Buna göre, Çin halkının refah seviyesinin yükselmesi ile zaman içerisinde bunun otomobil kullanımını tetikleyeceği düşünülebilir.Gelecekte artan petrol ihtiyacı nedeniyle Çin'in enerji kaynaklarına ulaşmak için çevresine saldırması mümkündür bu durumda da yöneleceği bölge büyük ihtimalle ABD'nin de gözünün olduğu Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'dir.

General Zhu'nun sistem dışı ve resmi olmayan demeçleri Çin'in birçok konuda kendisini hazır gördüğünü ima etmektedir.Halihazırda, bu demeçten birkaç gün önce Çin;Avustralya'ya ABD ile olan ilişkilerini gözden geçirmesi yolunda bir mesaj göndermiştir.Ayrıca Nisan ayında Çin'de sözde hükümet yanlılarının Japonya aleyhine büyük gösteriler düzenlemeleri de dikkati çeken önemli gelişmelerdendir.Çin ve ABD'nin bölgedeki en yakın müttefiki olan Japonya arasındaki ilişkiler gittikçe kötüleşmekte ve Japonya yeni güvenlik politikası içerisinde Çin'i tehdit unsuru olarak göstermektedir.Uzmanlar, Çin denizlatılarının Japon karasularına izinsiz girmesi olayının bu gelişmelerde rol oynadığını söylemektedir.Bu siyasi gelişmelere ek olarak Çin önümüzdeki 16 yıl içerisinde her yıl iki nükleer tesisini kullanıma açmayı planlamakta ve nükleer tesislerinin sayısının 2060'larda 100'ü bulması tasarlanmaktadır.Buna göre, Çin'in dünyadaki en büyük nükleer enerji sistemine sahip olacağını söylemek mümkündür.Bu, büyük ihtimalle nükleer çalışma artışına sebep olacak ve nükleer arenada Çin'i ABD'ye karşı daha büyük bir stratejik tehdit unsuru haline getirecektir.

Satın alma parite hesaplamalarına göre dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip olan Çin'in ABD ile olan ilişkileri zorlaşmaktadır ve bu durumun da devam edeceği görülmektedir.Bütün bu eğilimler göstermektedir ki, dünyada ABD'ye kafa tutabilecek tek ve büyüyen güç olarak Çin bulunmaktadır ve Türkiye'nin de stratejilerini bu yönde tasarlaması mantıklı olacaktır.

Kaynak: The New Anatolian, 7 Ağustos 2005-08-22
ABD ve Çin
2005-08-07 14:35:38
7/24 365 gün güncelleniyor
Turkish Weekly gazetesi bir ISRO (USAK) yayınıdır
ISRO Ankara bazlı bir NGO'dur
HindisHi

Can Doğu Türkistan

Hasan Celal Güzel
31 Temmuz 2005 Pazar

Türk Milleti'nin "atayurt" coğrafyasının en mümtaz yerinde, bugün Çin tarafından işgal altında tutulan "Doğu Türkistan" bulunmaktadır. Doğu Türkistan'daki sayıları 38 milyon civarında olan Uygur Türkleri; Hun, Göktürk, Uygur ve Karahanlı devletlerini kuran büyük bir kültür ve medeniyetin torunlarıdır.

Doğu Türkistan, Yakup Han zamanında (1820-1877) Osmanlı Devleti'ne kendi isteğiyle bağlanmıştı. Yakup Bey, Osmanlı Sultanı Abdülaziz'e oğlu Yakup Han Töre'yi (Hoca Töre) yollayarak yardım talep etti. Abdülaziz Han, Hoca Töre'nin talebi üzerine Doğu Türkistan'a bir gemiyle asker ve silâh göndermiş; Yakup Bey, Sultan'ın verdiği "emir" unvanıyla hâkimiyeti altındaki topraklarda, Osmanlı Sultanı Abdülaziz Han adına hutbe okutarak para bastırmıştır.

Ne yazık ki, "Can Doğu Türkistan", Yakup Bey'in vefatı üzerine 1878'de Çinliler tarafından istilâ edilmiş; ancak 1930'lardan itibaren işgali kabul etmeyen Uygur Türkleri, Kumul, Turfan ve Hoten savaşlarından sonra 1933'te "Şarki Türkistan İslâm Cumhuriyeti" ni, 1944'te de "Şarki Türkistan Cumhuriyeti" ni kurmuşlardır. 1949'daki komünist Çin işgalinden sonra bu atayurt topraklarına "Şincan Uygur Özerk Bölgesi" adı verilmiştir.

Yüzyıldan fazla bir müddettir devam eden Doğu Türkistan hürriyet ve istiklâl mücadelesinin liderlerinden rahmetli İsa Yusuf Alptekin yakın dostumdu. 1985 yılında Başbakanlık Müsteşarı'yken, merhum

Özal'ın yardımıyla, 20. asırda ilk olarak Doğu Türkistan'lı bir hacı kafilesini Hicaz'a göndermiştik. O nur yüzlü Uygur Türklerinin nasıl sevinçle hıçkırığa hıçkırığa ağladıklarını görmeliydiniz.

İsa Yusuf Bey, bizim Yeni Türkiye Dergisi'nin 1. sayısına yazdığı makalesinde, "Doğu Türkistan Türkleri, bugün ya sessizce eriyip tarih sahnesinden silinme veya topyekûn ayaklanıp kahramanca ölme gibi bir tercih ile karşı karşıya bırakılmışlardır" tesbitini yapmıştı (Yeni Türkiye, Sayı 1, 1994). İsa Yusuf Alptekin'in vefatından önceki son yazısı ise şöyle bitiyordu: "Doğu Türkistan meselesi, insanlık adına halledilmedikçe ve renkleri solan insanların ülkesinde hürriyet güneşi doğmadıkça, alınlarında kara bir lekeyi daima taşıyacaklardır. Gönül arzu eder ki, Doğu Türkistan meselesinin halledilmesi dâvâsında öncülük şerefi Türkiye'nin hakkı olsun" 28.2.1995 Ataköy/İstanbul. (Yeni Türkiye Sayı 3, 1995).

Heyhat! İsa Yusuf Alptekin... Bugün Türkiye, bırakınız bu mukaddes ve mübarek dâvânın öncülüğünü yapmayı, şerefini kaybetmiş hâlde, başı öne eğik, zillet içinde bekliyor. 15-25 Temmuz 2005 tarihleri arasında Yalova'da düzenlenen 8. Türk Dünyası Şöleni'ne katılmak üzere ABD'den Türkiye'ye gelen Doğu Türkistan Sürgün Hükûmeti'nin Başbakanı Enver Yusuf, Çin Başbakanı'nın isteği üzerine 9 Temmuz gecesi Atatürk Havalimanı'nda gözüaltına alınarak Almanya'ya gönderildi. Bundan

daha fazla utanç verici, haysiyet kırıcı bir muâmele düşünebiliyor musunuz sevgili okuyucular?...

Şimdi, İslâmiyeti ilk kabul eden Türk hükümdarı Karahanlı Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın, Divan-ı Lügâtü-t Türk müellifi Kaşgarlı Mahmud'un, Abdülaziz Han'ın, Yakup Han'ın, Mehmed Emin Buğra'nın, İsa Yusuf Alptekin'in ruhu muazzep olmamış mıdır? Çin Halk Cumhuriyeti'nin korkusuyla, Türkiye'den sonra en fazla Türk'ün yaşadığı yer olan Doğu Türkistan temsilcilerinin Türkiye'ye alınmayışını, bağımsız bir devletin şerefli dış politikasıyla kâbili telif mümkün müdür?!...

Malezya'dan yazan Dr. İrfan Ünal Beyefendi, bakınız nasıl fevân ediyor: "Moğolistan'da Göktürk âbidelerine açılan yolu yapmanız nasıl ırkçılık addedilmezse, Türkiye'nin hiç olmazsa Doğu Türkistan'daki kardeşlerimizin seslerini duyuranlara destek değilse de, en azından köstek olmaması en tabii görevidir(...) Orada Türk gıda şirketlerinin malları âdeta ibadet edercesine satın alınıyor. Bayramlarda evlerinde Türk malı ikram etmek için yarışıyorlar. Gözümle görmesem inanmazdım, Türkiye, İstanbul gibi kelimeler sihirli sözler gibi kullanılıyor. Onlar kendini bizden sayıyor; biz ise âdeta yüzlerine tükürüp 'sen Çinlisin, sakın bir daha gelme' diyoruz".

Sürgündeki Doğu Türkistan Hükûmeti'nin sözcüsü İsmail Cengiz yayınladığı bildiriye, "Çin ile Türkiye'nin diplomatik, ticari, kültürel ilişki kurmasına karşı değiliz. Karşı olduğumuz nokta, esarete soykırım tehdidi altındaki 30 milyondan fazla insana yönelik zulmü görmezlikten gelen zihniyettir" diyerek şöyle feryâd ediyor: "Tüm kamuoyuna sesleniyoruz: Lütfen bizi ejderhanın ağzına atmayın!..."

Doğu Türkistan'da "zulüm" değil "soykırım" var. Müslüman Türkler nükleer denemelerde kobay olarak kullanılıyor; doğum yasağı ve mecbûri kollektif kürtajla bebekler katlediliyor; insani hayat hakkı ve

hürriyet isteyen herkes yargısız idam ediliyor; bölgeye her yıl plânlı olarak Çinli göçmenler yerleştiriliyor; onbinlerce genç çalışma kamplarında işkenceye tâbi tutuluyor; her türlü insan hakkı fütursuzca çiğneniyor...

Doğu Türkistan Anayasası'nın birkaç maddesiyle yazımı bitirmek istiyorum:

Madde 1: Devletin ismi: Doğu Türkistan Cumhuriyeti.

Madde 2: Devletin niteliği: Demokratik, insan haklarına saygılı, laik, sosyal bir devlet olup, devletin toprak bütünlüğü bölünemez, milletin milli birliği parçalanamaz, üniter bir devlettir.

Madde 3: Devletin Bayrağı Ayyıldızlı Gökbayraktır.

Devletin Forsu: Hilâlin ortasında stilize e d i l e r e k y a z ı l a n "Bismillâhirrahmanirrahim", hilâl yayının keşiştiği yerde üç yıldız ve altta noktaları bağlayan kurdeleden ibarettir(...) Üç yıldız, tarihte Doğu Türkistan'da kurulan Göktürk, Karahanlı ve Uygur devletlerini sembolize etmektedir.

Madde 4: Devletin milli marşı: Mehmet Ali Tohtu Hacı Tefvik tarafından yazılan "Kurtuluş Yolunda Su Gibi Aktı Kanımız" ve "Tarihten Önce Biz Vardık, Tarihten Sonra da Biz Varız" sözlerini terennüm eden mısralardır.

Anayasa'da 5. madde olarak yer alan "Milli And"ın şu mısraları, "milli hissiyatı terennüm ediyor":

"Milletim insaniyet meydanından ayrılmasın

Milletim İslâmiyet imanından ayrılmasın

Milletim hakkâniyet vicdânından ayrılmasın

Milletim Turaniyet unvanından ayrılmasın"

Doğu Türkistan mazlumlarının âh-ı eninine kulak tıkayanlara sesleniyoruz: Türklüğe önem vermiyorsanız Müslümanlığa da bigâne misiniz? O da önemli değilse, insanlığa da aldırma mısınız?

Uluslararası Af Örgütü

Temmuz 2004

AI Index: ASA 17/02/2004

INTERNATIONAL SECRETARIAT, 1 EASTON STREET
LONDON WC1X 0DW, UNITED KINGDOM

Çin Halk Cumhuriyeti

Uygurlar Çin'in "terörle savaş" adına, Uyguladığı baskıdan kaçıyor (6)

ABD: Guantánamo Körfezi'nde tutulan Uygurlar

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 1992'den itibaren ICCPR'nin, 1994'ten itibaren de İşkenceye Karşı Sözleşme'nin tarafıdır. 1968'den beri, 1967 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol'ün tarafı olarak uluslararası mülteciler hukuku uyarınca mültecilere koruma sağlamakla yükümlüdür.

ABD'de yaklaşık 1.000 Uygurdan oluşan bir topluluk vardır ve bunlardan bazıları kendi insan hakları ve siyasi endişeleri konusunda ABD hükümeti nezdinde lobi çalışması yapmaktadır. Ağustos 2002'de ABD, Çin'in Doğu Türkistan İslami Hareketi'nin (ETIM) "terörist örgütler" listesine alınması için defalarca dile getirdiği taleplere uyarak bu örgütü listeye aldığı zaman ABD'de yaşayan bir çok Uygur, bunun SUÖB'deki insan hakları ihlallerinde bir tırmanışa yol açacağı endişesiyle umutsuzluklarını ifade etti. Birleşmiş Milletler'in 11 Eylül 2002'de onayladığı bu liste, Çin'in bu grubu daha önce mahkum eden kararını destekledi. Uluslararası Af Örgütü, ETIM'in şiddet içeren eylemlerden sorumlu olduğu iddialarını destekleyen güvenilir, bağımsız bilgiler elde edememiştir. Bununla birlikte bu grup pek az tanınmaktadır ve oldukça küçük olduğuna ve Çin'in Uygur topluluğu içinde temel haklar ve özgürlüklere saygı gösterilmesinden yana olan ya da bu hakları barışçıl yollarla kullanmaya çalışanların bir çoğunu temsil etmediğine inanılmaktadır. Bu listenin onaylanmasından bu yana Çin'in, ABD ve BM'nin bu davranışını bölgedeki her tür hoşnutsuzluk biçimlerine karşı aldığı sert önlemlerinin bir onayı olarak yorumlamaya çalışmasıyla, Çin mediasında SUÖB'deki "ayrılıkçılar, teröristler ve aşırı dinciler"e karşı resmi söylem de şiddetini artırmıştır.

Çinli yetkililer, öyle anlaşılıyor ki ABD'nin Çin'i bu konuda desteklediğini göstermek için, "Doğu Türkistan teröristleri" üzerine resmi raporlarında bu karara sürekli atıfta

bulunmaktadırlar. Örneğin Mart 2004'te İspanya'daki bombalı saldırılardan sonra SUÖB yerel yönetimi başkanı İsmail Tilivaldi'nin Çin'in SUÖB'de bu tür saldırılara asla izin vermeyeceğini söylediği bildirilmiştir. İsmail Tilivaldi bölgedeki "ayrılıkçı" faaliyetlerin belirgin şekilde azalmasını ekonomik gelişmeye ve ABD'nin ETIM'i "terörist gruplar" listesine alma kararına bağlamıştır. ABD'nin Çin'i, SUÖB'deki barışçıl siyasi hoşnutsuzluğu sert önlemler ile bastırmak için "terörle savaş"ı mazeret olarak kullanmamaya davet eden diğer açıklamaları ise resmi Çin mediasında hiç bir zaman yer almamıştır.

Uluslararası Af Örgütü, haklarında dava açılmadan, duruşmaya çıkarılmadan ya da herhangi bir mahkemeye, hukuki danışmaya veya akrabalarına erişim olanağı verilmeden Guantánamo Körfezi'ndeki Camp Delta'da bulunan ABD askeri gözaltı merkezinde iki yıldan uzun süredir gözaltında tutulan 22 kadar Uygurun maruz kaldığı muamele ya da bu kişilerin akıbeti konusundaki kaygılarını sürdürmektedir. Bu kişiler, Afganistan'daki uluslararası silahlı çatışma kapsamında yakalandıktan sonra 2002 başında oraya nakledilmişlerdi. 2001 yılının sonunda Çin resmi olarak ABD'den, Afganistan'da yakalanan tüm Uygurların kendi gözetimine verilmesini talep etmiş, ama bildirildiğine göre ABD, "terörist tanımı konusundaki farklı yorumlar" yüzünden bu kişileri vermeyi reddetmiştir.

Afganistan'daki çatışma kapsamında gözaltında tutulan Uygurların toplam sayısı belirsizdir. Bildirildiğine göre, SUÖB'de Çin Komünist Partisi Sekreteri ve önemli bir Çinli yetkili olan Wang Lequan yaklaşık 300 kişinin ABD güçleri tarafından ele geçirildiğini, 20 kişinin öldürüldüğünü, 600 kişinin Kuzey Pakistan'a kaçtığını ve yaklaşık 110 kişinin de Çin'e döndüğünü ve yakalandığını iddia etmiştir. Uluslararası Af Örgütü bu rakamları doğrulayamamaktadır, ancak eğer bu rakamlar doğruysa, ABD tafaından

yakalandığı iddia edilen çok sayıda Uygur açıklanmamış demektir.

Uluslararası Af Örgütü Aralık 2003'te, ABD yetkililerinin Çin ile Camp Delta'da tutulan kişilerin iade edilmesi koşullarını gizlice görüştüğüne dair duyurular karşısında acil bir çağrı yayınladı. Af Örgütü, Uygurların doğrudan Çin'e ya da sondaran Çin'e nakledilme riski altında olacakları herhangi bir üçüncü ülkeye zorla geri gönderilmeleri halinde yüksek işkence ve muhtemelen infaz riskiyle karşı karşıya kalacaklarından duyduğu endişeyi ifade etti. Bu endişeler, Mayıs 2004'te ABD'nin "devam eden tehdit" oluşturup oluşturmadıklarını belirlemek için Uygurların statüsünü tekrar gözden geçirdikleri bildirildiği zaman daha da arttı. Zira bu durumda belki de bu kişiler, Çinli yetkililerin onların "terörist örgütler" ile bağlantısı konusunda "ikna edici belgeler" sunmaları halinde Çin'e geri gönderilebilecektir.

Far Eastern Economic Review'da (FEER) alıntı yapılan ismi belirtilmemiş bir ABD'li yetkiliye göre, gözaltında tutulan bu tür kişiler ancak "Pekin onlara, ABD'nin Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası sözleşmelerdeki yükümlülüklerine uygun şekilde davranacağına dair güvenceler verdiği takdirde" geri gönderilebilir. Uluslararası Af Örgütü, Çin'in ABD hükümeti de dahil olmak üzere diğer hükümetlere verdiği insan hakları güvencelerini açıkça yerine getirmediğine ve bu tür garantilere güvenilmemesi gerektiğine işaret eden bazı vakaları belgelemiştir.

Aynı yetkili, yukarıdaki koşulların yerine getirilmesi halinde ABD'nin, Uygurların üçüncü ülkelere yerleştirilmesine çalışacağını da belirtmiştir. Bildirildiğine göre, 22 Haziran 2004'te adının açıklanmamasını isteyen başka bir üst düzey ABD'li yetkili, ABD'nin Uygurları kabul etmeye istekli bir ülke bulamadığını, ama bu kişilerin Çin'e geri gönderilemeyeceğini söylemiştir.

Uluslararası Af Örgütü'nün gözaltında tutulan

Uygurların güvenliği ile ilgili kaygıları, sözkonusu kişilere resmi bir Çin heyetinin Eylül 2002'de Guantánamo Körfezi'ni ziyareti sırasında yapıldığı iddia edilen muamele nedeniyle daha da artmıştır. Uluslararası Af Örgütü'ne, bir ile iki hafta arasında sürdüğü bildirilen bu ziyaret sırasında Çinli yetkililerin Uygurların fotoğraflarını çektiğine ve geçmişleri konusunda onları sorguya çektiğine dair güvenilir iddialar ulaşımıştır. İddia edildiğine göre, bu ziyaret boyunca gözaltında tutulan kişiler gözdağı ve tehditlere; çevre manipülasyonu, uzun saatler boyunca oturmaya zorlama, uykudan yoksun bırakma gibi "gerilim ve baskı" tekniklerine maruz bırakılmış ve ileri sürüldüğüne göre bunlardan bazıları Çin heyetinin emriyle yapılmıştır.

Çinli yetkililer daha sonra bu iddiaları "asılsız" diyerek reddettiler. 3 Haziran 2004'de Pentagon'da yapılan bir brifingte bu iddiaların sorulması üzerine ABD ordusundan General James T. Hill, çeşitli hükümet heyetlerinin "geldiklerini ve gözaltında tutulan kendi vatandaşları ile görüştiklerini" doğrulamaktan başka bir şey yapamadı, ama Guantánamo'ya "hangi ülkelerin geldiği üzerine konuşmayız," dedi. Hill, yabancı hükümet heyetlerinin kendi vatandaşlarıyla "bizim kurallarımıza uyararak ve doğrudan gözetimimiz altında" konuştuklarını belirtti. ABD yönetiminin Haziran 2004'te yayınladığı hükümet notları, Guantánamo'da normal ABD ordu doktrininin ötesine geçen ve işkence ve zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye getirilen uluslararası hukuk yasağını ihlal eden çeşitli sorgulama tekniklerinin kullanımına onay verildiğini göstermektedir. ABD Savunma Bakanlığı tarafından izin verilen yöntemler örneğin, algıdan yoksun bırakma, gerilim pozisyonları, başlarına kukuleta geçirme, 20 saate kadar süren sorgular, giysilerinin çıkartılması, zorla tıraş ve korku salmak için köpeklerin kullanılması gibi muameleleri içermekteydi. Eskiden orada gözaltında tutulmuş sayısız kişi, Guantánamo ya da Afganistan'daki ABD gözaltı merkezlerinde kötü muamele görmüş olduklarını iddia etti.

1-Bu protokol, 1951'den sonra ortaya çıkan "yeni mülteci koşulları"nın dikkate almak amacıyla Mülteciler Sözleşmesi'nde yer alan hükümlerin alanını genişletmek için kabul edildi.
2- "China will never allow Madrid-like bomb attacks in Xinjiang: official" ("Yetkililer: Çin, Sincan'da Madrid benzeri bir bombalı saldırıya asla izin vermeyecektir"), AFP, 12 Mart 2003.
3-Bkz. "Uighurs taken in Afghanistan must be returned to China" ("Afganistan'da ele geçirilen Uygurlar Çin'e iade edilmelidir"), Reuters, 11 Aralık 2001.
4- "China says terror suspect handed over by Pakistan" ("Çin, terör

zanlısının Pakistan tarafından teslim edildiğini söylüyor"), AP, 27 Mayıs 2002. Afganistan'da bulunan Uygurların sayısı konusunda yapılan tahminler 300'den 3.000'e kadar değişiklik göstermektedir, ama akademisyenlerin belirttiği gibi bu rakamları doğrulamak oldukça zordur. Örneğin bkz. *Xinjiang - China's Muslim Far Northwest* (Sincan Çin'in Uzak Kuzeybatıdaki Müslümanları), Michael Dillon, RoutledgeCurzon, 2004, s.157.
5- Bkz. Uluslararası Af Örgütü Acil Eylem Çağrısı, AMR 51/147/2003, ve ilgili güncellemeler, AMR 51/029/2004, AMR 51/044/2004,

AMR 51/090/2004.
6-FEER, 20 Mayıs 2004.
7-A.g.e.
8- Bkz. Uluslararası Af Örgütü, AMR 51/147/2003, a.g.e.
9-FEER, 20 Mayıs 2004, a.g.e.
10- "China torture fears hamper jail releases" ("Çin'in işkencesi, hapishaneden tahliyeleri engelliyor") *Financial Times*, 22 Haziran 2004.
11- "China dismisses Amnesty report of help in abusing Guantánamo prisoners" ("Çin, Af Örgütü'nün Guantánamo tutuklularına kötü muameleye yardımcı olduklarına dair raporunu reddediyor"), AFP, 27 Mayıs 2004.

DOĞU TÜRKİSTAN'DAN HABERLER

Www.rfa.org/uyghur/anglitish
Çeviren: Tahir Zarepşan

Çocuklara Dini Ders Veren Amine Hanım Tutuklandı

Aksu şehrinin Şayar Semtinde Çocuklara Dini ders veren bir Uygur kadını, Çin polislerince tutuklandı. Yaşadığı bölgedeki çocukların ana babalarının istekleri ile 37 çocuğa dini ders veren 56 yaşındaki Uygur aydını olan Amine Hanım kendi evinde topladığı çocuklara ders verirken, evine baskın düzenleyen Çin polisleri, Amine hanımı ve yaşları 7 ila 18 aralarında değişen çocukları tutukladı. Tutuklanan çocuklar 7,000 ila 10,000 Yuen arasında kefalet ödendikten sonra bırakıldı. Fransa haber ajansı'nın 15 Temmuz günü Pekin'den verdiği habere göre, Çin Polisleri tutuklananlar hakkında bilgi vermekten kaçındılar. Bu haberden sonra olay bölgesinde bulunan polis karakolunu aradığımızda telefona çıkan Çinli komiser bizi, meslektaşısı olan Uygur komiser'e yönlendirdi. Arayan Kişinin Erkin Asya Radyo'sundan olduğunu öğrenen Uygur komiser ise "Üzgünüm, böyle bir olay yoktur" diyerek bilgi vermekten kaçındı.

DUK. Sözcüsü Dilşat Reşit Çin Hükümeti terörizmi bahane edip, Uygurların dini özgürlüğünü kısıtladığını, tutuklanan çocukların ve Dini eğitim veren buna benzer hocalarının da tutuklanma ihtimalinin olduğunu bildirdi

Doğu Türkistan Cumhuriyeti Eski Baş Katibi Abdurauf Mahsum Vefat etti

Abdurauf Mehsum 1914 yılında Gulca Şehrinde dünyaya geldi. 1944 yılında kurulan "Azatlık Teşkilatı"nın ilk 12 üyesinin biri olan Mahsum 1944 yılı Gulca'da kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyetinin Baş Katibi olarak görev aldı. Abdurauf Mehsum efendi, 3 Ağustos 2005 tarihinde Kazakistan'ın Almata şehrinde vefat etti

Kandırılarak Çin bölgelerine kaçırılan Uygur çocuklarının sayısı gittikçe artıyor

Çin mafyası tarafından satın alınarak yada kandırılarak Çin bölgelerine götürülen Uygur çocukları, zorla hırsızlık, yankesicilik ve çocuk fuhuşu gibi suçlara zorlanmakta, uyuşturucu madde bağımlısı haline getirilmektedir. Bize ulaşan haberlere göre bu gençlerin ve çocukların Doğu

Türkistan daki hayat şartlarının zorluğundan dolayı getirildikleri Çin bölgelerindeki bu hayatlarından istemeden de olsalar memnun oldukları gözlenmiştir. Çin bölgelerindeki bütün şehirlerde görülebilen Uygur gençleri ve Çocuklarının akıbeti gittikçe vahim bir hal almaktadır.

Uygur Bölgesi 2010 yılına kadar Çin'in Bir numaralı Petrol Üretim Merkezine Dönüşecek

Çinin Resmi Haber ajansı Xin Hua'nın 14. Ağustos günkü haberine göre, Doğu Türkistan bölgesinde geçen yıl üretilen petrolün miktarı 22 milyon 280 bin varil olup, bu rakam Çin'de 3. derecededir. 2010 yılına gelindiğinde bu rakam 50 milyon varil'e ulaştırılıp Çin'in bir numaralı petrol bölgesine dönüştürülecek.

Doğu Türkistan bölgesinin Karamay Şehrindeki bir petrol Rafinerisi bu yıl Şubat ayında 10 milyon varil petrol üretmiştir. Çin'in 2008 yılına gelindiğinde söz konusu petrol Rafinerisi yapmayı planladığı petrol Rafinerisi ile bölgeye şimdiye kadar yaptığı en büyük yatırım olacak.

Tarım Bölgesinin Doğal Gazı, İlk ilkeze Pekin'e Ulaştırıldı

Bu yıl 3 Ağustos günü Tarım'ın Doğal gazı, boru hatlarıyla Pekin'e ulaştırıldı. Tanrı Dağı İnternet haberine göre, daha önce Pekin'in doğal gaz ihtiyacını temin eden Shen shi ve Chang ching petrol bölgelerinin doğal gaz gönderimi gittikçe azaldığı için Pekin'in doğal gaz ihtiyacını giderememiş.

Çin, Doğu Türkistan bölgesindeki Petrol ve doğal gaz araştırmalarına hız vererek, petrol ve doğal gaz aramalarını geniş bir alanda yürütmektedir. Yakında Aksu şehrinin, Yeni Mahalle bölgesindeki doğal gaz rezervinin çıkarılması için, Çin hükümeti tarafından 4 milyar 200 milyon yuen yatırım yapılmıştır

DÜNYA UYGUR KURULTAYI'NDAN HABERLER

Bir ayı aşan süredir yapılan, ciddi çalışmalar sonunda, 15 Temmuz 2005 tarihinden 17 Temmuz 2005 tarihine kadar, Almanya'nın Münih şehrinde DUQ İcra komitesinin 2. genişletilmiş toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıya dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren DUQ icra komitesinin üyeleri, DUQ yöneticileri ile Uygurların manevi annesi, liderimiz ve insan hakları mücadelesinin önderi Rabiye Kadir hanımefendi katılmışlardır.

Bu toplantıda sürgündeki Doğu Türkistan milli hareketi için çok önemli kararlar, alınmıştır. Toplantı sonucu Rabiye Kadir Hanım, Almanya'daki uluslararası teşkilatlar, basın mensupları ve devlet adamlarıyla ikili görüşmeler yapmıştır.

1-) Manevi annemiz Rabiye Hanım, DUQ reisi Erkin ALIPEKİN efendinin özel davetiyle, DUQ'nun 2. genişletilmiş toplantısına katılmak için 15 Temmuz 2005 tarihinde Almanya'ya geldi. Almanya'da yaşamakta olan Doğu Türkistanlı Uygur kardeşlerimizle beraber Münih havaalanına gelen Erkin ALIPEKİN devletimizin gök bayraklarıyla coşkulu bir şekilde Rabiye Hanımı karşıladı. Aynı gün akşamda Rabiye Hanım ve beraberindeki yabancı konuklar onuruna Erkin ALIPEKİN tarafından akşam yemeği verildi. Yemeğe yine Almanya'daki Uluslararası Af Örgütü mensupları, Tehlike Altındaki Milletleri Koruma Teşkilatı, Uluslararası İnsan Hakları Teşkilatı mensupları ve basın iştirak etti.

2-) 16 ila 17 Temmuzdaki icra heyetleri toplantısı sürecinde, DUQ, geçen bir yıllık faaliyetlerinden raporlar sundu. Ayrıca kurultayın finansman raporuna, mevcut finansmanına ve önümüzdeki 6 ay içinde yapacakları faaliyetleri gözden geçirildi. 3. kademede ise stratejik planlar ortaya atılıp, müzakereye sunuldu ayrıca DUQ, Rabiye Hanım hakkında özel bir karar kabul etti. Rabiye Hanım ve Erkin ALIPEKİN ortak bir bildiri yaptılar. DUQ'nın Münih bildirisi, İcra heyetleri tarafından kabul edilerek, dünyaya duyuruldu.

3-) Dünya Uygur Kurultayı icra komitesinin 2. genişletilmiş toplantısı 17 Temmuz günü Münih şehrinde son bulduktan sonra, Rabiye Hanım, Almanya Dış İşleri bakanlığının daveti ile 19 Temmuz günü Berlin şehrine gelerek, Almanya Dış İşleri Bakanlığı, Kuzey-Doğu Asya bölümünün müdürü Burbach bey ve Almanya Dış İşleri Bakanlığı İnsan Hakları Komitesinin müdürü Dearth beyle görüşme yaptı. Almanya Dış İşleri Bakanlığı binasında yapılan bu görüşmede Doğu Türkistan'ın genel durumundan detaylı bilgi verilmekle beraber, Almanya-Çin ilişkileri ve Almanya'daki siyasi sığınmacıların durumları ele

Dünya Uygur kurultiyi'din Haverler

Bir aygha yeqin jiddi teyyarlıq xizmetleri elip berilghandin kiyin, 2005-yili 7-ayning 15-kunidin 17-künigiche, Germaniyening Muyinxen shehrinde DUQ İjrahiye Komititining 2-nowetlik kengeytilgen yighini bulup otti. Bu yighingha DUQ ning dunyaning herqaysi doletliridiki İjrahiye Komititi ezaliri we DUQ rehberliri bilen birge, Uyghurlarning meniwi anisi, liderimiz we İnsan heqliri kurishining bayraqdari Rabiye Qadir Xanimlermu ishtirak qildi.

Yighin Muhajirettiki Sherqi Turkistan Milli herkitide tarixiy ehmiyetke ige bir yighin boldi. Yighinda intayin muhim qararlar qobul qilindi, xitapnamiler we murajetler ilan qilindi. Yighindin kiyin Rabiye Xanim Germaniyediki Xelqara Teshkilatlar, Metbuatlar we Hokumet terep bilen uchrushush elip bardı.

1-) Animiz Rabiye xanim, DUQ İjrahiye Komititining 2-nowetlik Kengeytilgen yighinigha qatnishish uchun, DUQ reisi Erkin Alpekin ependining alahide teklivige binaen 2005-yili 7-ayning 15-kuni Germaniyeye yitip keldi. Erkin Alpekin we DUQ rehberliri Germaniyede yashawatqan 100 din artuq Uyghur wetendashlarning hemralighida Muyinxen aydurumigha chiqip, animiz Rabiye Xanimni Kok Bayraq bilen tentenelik kutwaldi. Shu kuni axshimi Erkin Alpekin ependi Rabiye xanim we cheteldin kelgen mihamanlarning sheripige kutwelish ziyapiti otkuzdi. Bu ziyapetke Germaniyediki Xelqara Kechurum Teshkilati, Xeter Astidiki Milletlerni Himaye Qilish Teshkilati, Xelqara İnsan Heqliri Teshkilatining mesuliri, metbuat xadimliri we bir qisim adwukatlar mu ishtirak qildi.

2-)7-ayning 16-17-kunliridiki İjrahiye heyiti yighini jeryanida, DUQ otken bir yilda elip barghan paaliyet dokilati, maliye dokilati we aldimizdiki 6 ay ichide elip baridighan paaliyet pilani, maliye xam choti qatarliqlargha qarap chiqildi. 3 basquchluq stradigiye pilani muzakire qilindi, buning bilen birge yene Rabiye Xanim heqide DUQ mexsus qarar qobul qildi. Animiz Rabiye Xanim we Erkin Alpekin ependi birlikte murajetname ilan qildi. DUQ ning Muyinxen Xitapnamisi ijrahiye heyiti teripidin qobul qilinip dunyagha ilan qilindi.

3-)Dunya Uyghur Qurultiyi İjrahiye komiteti 2 - nowetlik kengeytilgen yighini 7 - ayning 17 - küni Miyunchenda ghelibilik axirlashqandin keyin, Rabiye Qadir Xanim 7 - ayning 19 - kuni Germaniye Tashqi ishlar menisterlikining teklivi bilen Berlingha berip, Germaniye Tashqi ishlar Menisterligi Jenubi-Sherqi Asya dairisining Mudiri Burbach ependi we Germaniye Tashi Ishlar Ministirligi İnsan heqliri komititining mudiri Dearth ependiler bilen uchrushush elip bardı. Germaniye Tashqi ishlar Menisterligi binasida elip

ALPTEKİN ve beraberindeki heyet başta Kanada parlamentosu olmak üzere, sivil kurum ve kuruluşlarla bir araya gelerek ikili görüşmelerde bulunmuştur. Daha sonra Kanada sabık Dışişleri Bakanı, Kanada İnsan Hakları Komisyonu başkanı ve Kanada Hükümeti Dinler arası diyalog komisyonu müdürü parlamenter David KILGOUR'la bir araya gelmişlerdir.

8-)10.05.2005 Tarihinde Kanada Parlamentosunda parlamenter David KILGOUR başkanlığında bir konferans verildi. Konferansa DUK başkanı Erkin ALPTEKİN, başkan yardımcısı Mehmet TOHTI, Brock Üniversitesinden Prof. Dr. Charles BURTON, ABD Miami üniversitesinden Prof. Dr. Dru GLADNEY, Kanada Af Örgütü şefi Çin masası başkanı Carola CHANNER, Kanadalı parlamenterleri, İngiltere, Rusya, Fransa gibi 18 devlet elçilik temsilcileri ile Türkiye, ABD, İngiltere ve Avustralya'dan DUK yetkilileri katılmıştır.

9-)13.05.2005 DUK başkanı Erkin ALPTEKİN ve beraberindeki heyet. Uluslar arası Af Örgütü Kanada temsilciliğini ziyaret ettiler. Af Örgütü Temsilcisi Alex NEU, DUK heyetinin isteği üzerine Kanada'ya İltica eden veya göçmen statüsünde gelen Uygurların Kanada'ya yerleştirilmesi konusunda ortak çalışmalar yapmayı kararlaştırdılar. Ayrıca Doğu Türkistan'da Uygurlara yönelik uygulanan asimile politikası ve insan hakları ihlalleri hakkında Kanada Hükümeti nezdinde ortak çalışmalar yapmayı kararlaştırdılar.

10-)15.05.2005 Kanada Toronto üniversitesinde Kanada eski dışişleri bakanı David KILGOUR himayesinde, Toronto üniversitesi Orta Asya Araştırma Enstitüsü ve Kanada Uygur Cemiyeti tarafından "Çin Zulmü Altındaki Uygurlar" konulu bir konferans verildi.

11-)7.05.2005 DUK başkanı Erkin ALPTEKİN bey Kanada'daki ziyaretlerini tamamladıktan sonra, ABD'nin başkenti Washington'a geçti. Burada havalimanında kalabalık bir grup tarafından karşılan ALPTEKİN. 17.03.2005 günü Uluslar arası toplumun baskısı neticesinde Çin zindanlarından serbest bırakılan Rabiya KADİR hanımı ziyaret etti. Bu ziyaret esnasında Rabiya hanıma geçmiş olsun dileklerini sunan Erkin ALPTEKİN, Uygur halkının haklarını savunan ve Uygur milletine bir çok hizmeti geçen Rabiya KADİR hanımefendiye teşekkürlerini iletti.

12-)17.05.2005 DUK başkanı Erkin ALPTEKİN merkezi ABD Washington'da bulunan Demokrasiyi Güçlendirme Vakfını ve vakıf başkanı Carl GRISMAN'ı beraberinde bir heyet ile ziyaret etti. Carl GRISMAN, Erkin ALPTEKİN beyi ABD'de görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirirken. Erkin ALPTEKİN bey Demokrasiyi Güçlendirme Vakfı ve yöneticilerine, Uygur Amerikan Cemiyetine (UAC) yapmış oldukları yardımlarından dolayı teşekkür etti. Erkin bey daha sonra vakıf yöneticilerine Doğu Türkistan hakkında detaylı bilgi verdi.

13-)19.05.2005 DUK başkanı Erkin ALPTEKİN beraberinde DUK hukuk müşaviri Av. Nuri TÜRKEL, Avustralya vekili Hasan HÜSEYİN, DUK genel sekreteri Dr. Erkin EMET'in katıldığı bir heyet ile ABD eski Dışişleri Bakan yardımcısı ve Cumhuriyetçiler Entitüsü başkanı Lorne W. CRANER'ı ziyaret ettiler. Ziyaret esnasında CRANER'ın Doğu Türkistan konusundaki desteklerinden dolayı teşekkür eden Erkin bey, Lorne W. CRANER ile ikili bir görüşme gerçekleştirdi.

14-)9.05.2005 Amerika'nın başkenti Washington'da bulunan Tibet Hareketi ile Uygur Amerikan Cemiyeti ile ortaklaşa gerçekleştirilen Rabiya KADİR'i karşılama toplantısı yapıldı. Toplantı Tibet Hareketinin Washington'da bulunan merkez binasında gerçekleştirilirken, ABD İnsan Hakları Komitesi ve Cumhuriyetçiler

berishke bashlighanlighni tengqit qildi. Uning bayanati Xitay metbuatining kuchluk qizqishni qozghidiDUQ Bayanatchisi Dilshat Rishit, 2005-yili 5-ayning 15-kuni DUQ namidin bayanat ilan qilib, Xitay saqchi dairlirining 5-ayning 11-kuni, ataghiq Kishilik Hoquq paaliyetchisi Rabiye Qadirning Urumchidiki „Eqide Soda Shirkiti“ ge yolsizlarche basturup kirip, Shirket xadimlerini tutup ketkenligi we Shirketni axturup weyranchiliq sadir qilghanlighidin ibaret qanunsiz qilmishni qattiq eyiplidi.

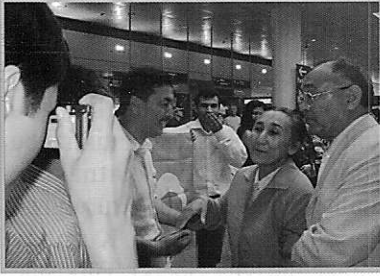
7-)DUQ Reisi Erkin Alptekin ependi riyasetchiligidiki, Sherqi Turkistan heyiti 2005-yili 5-ayning 12-kunidin 17-kunigiche Kanadada ziyarete boldi. Erkin Alptekin ziyariti jeryanida Kanada Parlamenti we Kanadadiki Insan Heqliri teshkilatlarini ziyaret qilib, ulargha Sherqi Turkistan weziyiti melumat berdi we ular bilen Uyghur mesilisi heqde etrapliq muzakirler elip bardı. 2005-yili 5-ayning 13-kuni Kanadaning sabiq Dolet Bashkatibi(Tashqi Ishlar Ministiri), Kanada Parlamenti Insan Heqliri komititi bashligi, Kanada Hukumiti Dinler otturisi Diyalog komiyoni mudiri we Asya Tinch Okyan Tereqqiyat Boluning Bashligi, Parlament ezasi David Kilgour ependi Kanada Parlamentosidiki ishhanisida DUQ reisi Erkin Alptekin, muavin reisi we Kanada Uygur Jemiyitining reisi Mehmet Tohti, DUQ muavin bash katibi Dr. Erkin Emet qatarlik kishilerni qobul qildi.

8-)2005-yili 5-ayning 13-kuni, DUQ Reisi Erkin Alptekin ependi riyasetchiligidiki Sherqi Turkistan heyiti bilen Kanada parlamentida, sabiq Tashi Ishlar Ministiri David Kingour ependingin uchrushushı axirlashqandin kiyyin, Kanada waqti saat 15:30 da Kanada Parlamenti binasida Uygurlar heqqide melumat berish yigini otkuzuldi. Yigingha David Kilgour ependi riyasetchilik qildi ve muhim soz qildi. Yiginda yene DUQ Reisi Erkin Alptekin, DUQ muavin reisi Kanada Uygur Jemiyiti reisi Mehmet Tohti, Kanada Brock Universititi Siyaset Fakultiti Professori, Dr. Charles Burton ependi, Xelqara Kechurum Teshkilati Kanada Bash Shitabi Hitay Bolumi Bashligi Carola Channer ependi, Amerika Miami Universititi Professori, Dr. Dru Gladney qatarlik kishiler soz qildi.

9-) 2005- yili 5- ayning 13-kuni chushtin burun, DUQ Reisi Erkin Alptekin bashchilighidiki Sherqi Turkistanliq heyet, Xelkara Kechurum Teshkilatining Kanadaning paytexti Ottowada turushluq bash shitabini ziyaret qildi. Xelqara Kechurum Teshkilatining mesuli Alex Neve Sherqi Turkistanliq mihmanlarni qizghin qarshi aldi. Bu uchrishishta, DUQ rehberliri bilen Kechurum teshkilati Kanada Shitabining mesulliri otturisida Uyghur muhajirlerini qandaq orunlashturush, Sherqi Turkistandiki Insan Heqliri qirghinchiligi heqqide Kanada Hukumitige teximu kop melumat berishning yolliri toghrisida tepsili muzakiriler elip berildi.

10-)2005-yili 5-ayning 15-kuni Toronto Universitide, Kanada sabiq Dolet Bashkatibi(Tashqi Ishlar Ministiri), Kanada Parlamenti Insan Heqliri komititi bashligi David Kilgour ependingin himayesi bilen Toronto Universititi Ottura Asya Tetqiqat Inistituti we Kanada Uygur Jemiyitining birlikte orunlashturushida "Xitay Zulmi Astidiki Uyghurlar" mawzuluq ilmi muhakime yighini otkuzuldi. Yiginda Amerika, Engiliye, Germaniye, Israiliye, Kanada qatarliq doletlerdin kelgen 12 Alim, Xelqara teshkilatlarning mesulliri soz qildi. Yigingha Germaniye, Amerika, Turkiye, Awustraliyedin kelgen DUQ ning rehberliri we Kanadada yashawatqan Uygurlar bulup 200 ge yeqin kishi qatnashdi.

11-)DUQ Reisi Erkin Alptekin ependi, Kanada'diki paaliyetlirini utugluq tamamlap, 5-ayning 17-kuni Washingtongha yitip keldi. Amerika Uygur Jemiyiti rehberliri we DUQning Amerikadiki mesulliri Erkin Alptekin ependini Washington

Rabiye Kadir hanım'ı Münih Havaalanında DUK.Başkanı Erkin Alptekin ve icra komitesi Karşıladı.

Rabiye Kadir hanımni Miyunhin airidromida DUK.Reisi Erkin Alptekin we ijraiye komititi karshi aldi.

DUK.icra komitesi ve onur konuğu,Rabiye Kadir hanım komite toplantı salonunda birlikte.

DUK ijraiye komititi we sherplik mihmni Rabiye Kadir hamim komitit yighin zalida birlikte.

Derneğimiz Gen.Bşk.Seyit Tümtürk DUK.Bşk. Erkin Alptekin ve Rabiye Kadir hanım ile birlikte.

Teshkilatimiz Bash Reisi Sayit Tumturuk DUK Reisi Erkin Alptekin we Rabiye Kadir hanım bilen birlikte.

DUK.2.genişletilmiş icra komitesi toplantısından Bir görünüm.

DUK 2- ketimlik kengeytilgen ijraiye komititi yighinidin bir körünüş.

dünya vaziyetinde Uygur davasının nasıl yürütülmesi gerektiği konularla geniş ve kapsamlı görüşüldü. Stratejik uzmanlar mevcut iktisadi koşullar ve Doğu Türkistan'ın bulunduğu coğrafya'da bu davanın yürütülme yolları, tedbirler ve geliştirilmesi konularında çok faydalı fikir alışverişinde bulunulmuştur. Yapılan görüşmede yine Dünya Uygur Kurultayı tarafından düzenlenmiş 3 kademeli stratejik plan hakkında da müzakereler yapılmıştır.

10-) 29 Temmuz günü DUQ yönetim kurulu üyeleri 2. icra komitesinin toplantısından sonra ilk toplantısını gerçekleştirip, toplantı hakkında analiz yaptılar. Ayrıca icra komitesinin bildirdiği gelecek altı ay içindeki faaliyet planlarının nasıl gerçekleştirilmesi hakkında görev paylaşımı gerçekleştirildiler.

Dernekten Haberler

1-)DUK İcra Komitesi 2. Genişletilmiş ToplantısıDünya Uygur Kurultayının İcra Komitesi İkinci Genişletilmiş toplantısı 16-17 Temmuz tarihlerinde Almanyanın Münih şehrinde gerçekleşti. Toplantıya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Norveç, İsviçre, Fransa, Kırgızistan ve Türkiye'den Dünya Uygur Kurultayı İcra Komitesi üyeleri katıldı. Ayrıca toplantıya Uzun süre Çin hapisanelerinde kalan ve geçtiğimiz aylarda serbest bırakılarak özgürlüğüne kavuşan Rabiye Kadir hanım efendi de misafir olarak katıldı.

Toplantıya Türkiye'den Derneğimizizi temsilen Genel başkanımız Sayın Seyit Tümtürk iştirak etti.

Çok verimli geçen toplantıların ardından Dünya Uygur Kurultayı tarafından aşağıda yer alan sonuç açıklamaları yapıldı.

2-)6. Erciyes Zafer Kurultayı 5-7 Ağustos 2005Erciyes Dağının Tekir yaylasında geleneksel olarak tertip edilen Zafer Kurultayının 16. sı 5-7 Ağustos 2005 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Çok büyük ilgi gören

Yavrupa Birliği we Amerika oturusidiki munasivetler, Ottura Asya Turk jumhuriyetliri bilen Xitay oturusidiki munasivetler we putun bu munasivetlerning Uygur mesilisige bolghan tesiri ve bugunki dunyaning veziyitide Uygur davasini qandaq elip berish kereklikli toghrisida keng kushade sohbet elip bardı. Stradigiye mutixesisliri mewjut bulup turwatqan siyasi, ixtisadi sharait we jaylashqan jughrapiyeside Sherqi Turkistan dawasini elip berishning yolliri, usulliri we tereqiyatlıri heqide intayin qimmatlik pikiririni oturgha qoyup ottı. Sohbet jeryanida yene Dunya Uygur Qurultiyi teripidin tuzup chiqilghan 3 bashquchluq stradigiye pilani heqidimu muzakirler elip berildi.

10-)7-ayning 29-kuni DUQ ning merkezdiki heyetliri 2- nowetlik İjrahiye komititi yighinidin kiyinki tunji yighinini otkuzup, yighin heqide muazkire yutguzuldi we İjrahiye Komititi tapshurghan kiyinki 6-ayliq paaliyet pilanlirini qandaq elip berish heqide konkirt xizmet texsimati elip berildi.

Teshkilatın Hewerler

1- DUK ijaiye komititi 2- nöwetlik kengeytilgen yighini 16,17- iyul künliri Germayiyening Miyunhin shehrinde echildi. Yighingha Germaniye, Amerika Koshma Shitatliri, Engiliye, Kanada, Nurvigiyeye, Shivitsiye, Fransiye, Kirghizistan ve Türkiyedın bulup, Dunya Uygur Kurultiyi İjraiye komititining esaslik ezaliri katnashti. Bolupmu yighingha uzundin biri hitay turmisida kamakta yatkan we yekinda turmidin boshitilip, hörlükige irishken hörmetlik Rabiye Kadir hanım mihman süpitide katnashti. Yighingha teshkilatimizgha wakaliten Reisimiz Seyit TÜMTÜRK ependi katnashti.

2- 16- Erciyes Zafer Kurultiyi 5- 7 Awghust 2005 kunliri Erciyes teghi itikide herdaimkigha ohshash tertipke selinghan herdaimkigha ohshash intayin depdebilik ötküzüldi. İntayin muhim ehmiyetke ige bu Kurultaygha on minglarche kishiler katnashkan bulup, kurultay echilghan yerge

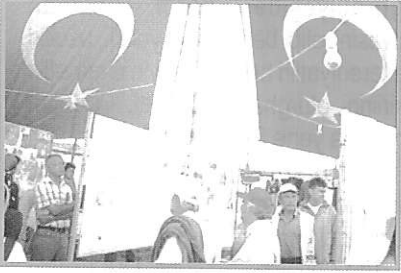

GÖKBAYRAK

16.Erciyes Zafer kurultayında Doğu Türkistan Otağından bir görünüm.

16- Erciyes Zafer kurultayında Sherki Türkistan chadiridin bir görünüş.

E.Zafer kurultayında Doğu Türkistan Otağında Sergimizi ziyaret edenlerden bir görünüm.

Erciyes Zafer kurultayında Sherki Türkistan chadirida körgezmimizni ziyaret qilganlardin bir görünüş.

Doğu Türkistan kül.ve day.der.Yönetimi, Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen dernekleri başkanları ile Birlikte.

Teshkilatimizning idare heyiti Kazak, Kirghiz, Özbek teshkilatlarining reisliri bilen birlikte.

Dernek Gen.sek.Oktay Bozkurt Gökbayrak Dergisi Temsilcileri ile birlikte.

Teshkilatimiz bash sikirtari Oktay Bozkurt GÖKBAYRAK jornilining wakaletchiliri bilen birlikte.

kurultaya on binlerce kişi katılırken, kurultay alanına binlerce çadır kuruldu.

Tertip edildiği ilk günden beri kurultaya katılan derneğimiz bu yılda kurultaya katıldı. Kurultay alanına kurulan iki büyük çadırdaki katılımcılara Doğu Türkistan tanıtıldı. Doğu Türkistan davasının anlatılması için geniş kapsamlı bir resim sergisi düzenlendi. Ayrıca Doğu Türkistan Milli kıyafetleri sergilendi. Katılımcılara Doğu Türkistan tarihini anlatan belgesel izlettirildi.

Kurulan çadırların önüne kurulan reyonda ise Doğu Türkistan hakkında yayımlanmış eserler ve Gökbayrak dergisi tanıtıldı. 3 gün boyunca çadırımızda Doğu Türkistan Pilavı pişirildi.

Çadırımıza kurultaya katılanlar çok büyük ilgi gösterdi. Katılımcılara Doğu Türkistan hakkında bilgi verilirken, diğer sivil toplum örgütü temsilcileri ile bilgi alışverişinde bulunuldu ve bundan sonra iletişimin geliştirilmesi ve ortak faaliyetlerde bulunmak için kararlar alındı.

Kurultayda çadırımızı ziyaret eden bir grup:

Salih Sancaktar - Pamir Eğitim Kültür Derneği Başkanı

Cemalettin Tetik - MHP Hatay Ova kent Belediye Başkanı

Mustafa Kök - Altay Köyü Kazak Derneği Başkanı

Osman Uysay - Altay Köyü Kazak Derneği Muhasip
Babrahman Sevilen - Altay Köyü Kazak Derneği Başkan Yardımcısı
Musa Kurt - Afganistan Türkleri Uluslararası Sosyal Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı

minglarche chedirlar tikildi.

Kurultay echilgan birinji kundin boshlab Kurultayga katnaship kelgen tashkilotimiz bu yilmu yene aktip katnashiti. Kurultay meydanigha kurulghan ikki chong chadirida Kurultay ishtirakchilirigha Sherki Türkistan tunutuldi. Sherki Türkistan dawasini tehimu janlik tunutush uchun, keng dairilik resim körgezmisi echildi. Hususen Sherki Türkistan helkining milli kiyafetliri körgezmige koyuldi. Ishtirakchilargha Sherki Türkistan tarihin chuxenduridighan höjjetlik filmlar koyup birildi.

Tikilgen chedirlarning aldi tereptiki jayda bolsa Sherki Türkistan hekkide neshir kilinghan eserler ve Gökbayrak dergisi tunushturuldi. Uch kun uda Sherki Türkistan polosi pishuruldi.

Chedirimizgha Kurultaygha katnashkanlar nahayiti kongul bölüdi. Katnashchilargha Sherki Türkistan toghrisida umumiyuzluk melumat birilgendin sirt, bashka ijtimaii teshkiletning wekilliri bilen melumat almashturuldi we ortak paaliyet uyushturush uchun kararlar elindi.

Kurultayda chedirimizni ziyaret qilghan bir kisim kishiler tuwendikiche:

Salih Sanjaktar- Pamir Maarip-Medeniyet Jemiyitining Reisi.

Jamalettin Tetik MHP (Milletchi Herket Partiyisi) Hatay Ovakent Belediye REisi.

Mustafa Kök- Altay Köyü Kazak Jemiyiti Reisi.

Osman Uysay- Altay Köyü Kazak Jemiyiti Bughaltiri.

Babrahman Sevilen- Altay Köyü Kazak Jemiyiti Reis Muawini.

Musa Kurt- Afghanistan Türkleri Kelkara İjtimai Medeniyet we Hemkarlik Jemiyiti Reisi

HIYDGAH

CAMIİ'NİN TARİHİ

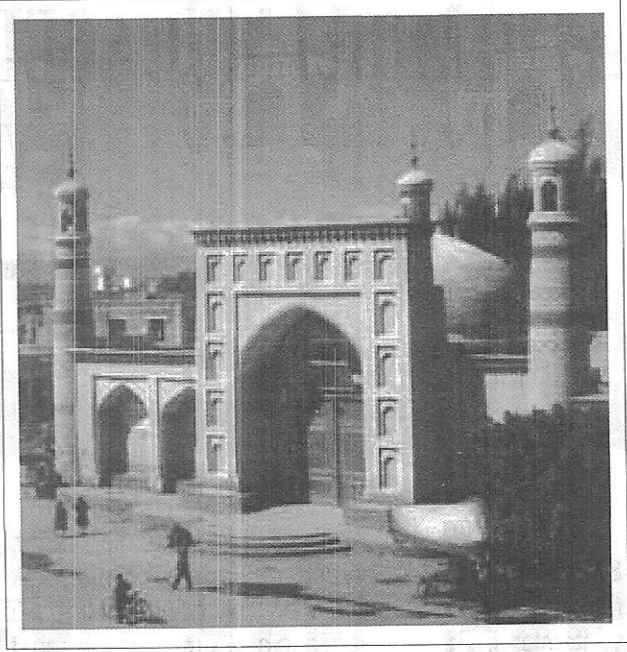
Hazırlayan: Gökbayrak

Dergimizin bu sayısında Uygur milletinin Mimari sanatı, İslam medeniyeti hemde halkımızın birkaç asırlık Kanlı tarihine şahit olup, şimdiye kadar dim dik ayakta duran Hiydgah caminin geçmişi ve bugünü hakkında sizlere kısaca malumat vermek istiyoruz.

Bu mabet 1442 yılında Doğu Türkistan'ının Kaşgar şehrinde zamanın şehir hakimi Sakit MİRZA bey tarafından halkın cenaze namazı kılması için bugünkü Hiyd gah camisinin bulunduğu yere küçük bir mescit yaptırır,1538 yılında bu topraklara hakim olan (Seidiye Hanlığı) DevletininbugünküÖzbekistan,Kırgızistan,Doğu Türkistan ve Keşmir'ide içinde bulunduran bu devletin başında ABDURREŞİTHAN olmakla beraber başkenti Yarkent idi, Bu tarihte Kaşgar hakimi olan Obul HADİ bey bu küçük mescidi büyüterek Müslümanların beş vakit namaz ve bayram namazı kılabileceği bir hale getirmiştir.

1787 tarihinde Kaşgar Yenişehir nahiyesi Hanerik mahallesinde oturan Zülfiye hanım hac için yola çıkar Suudi Arabistan'a daha ulaşmadan buradaki iç kargaşalık yüzünden hac yapamadan geri dönmüş tüm mal varlığını harcayarak Hiydgah camisini büyüterek güzelleştirerek Müslüman halkımızın ibadeti için bugünkü hale getirilmiştir.

19. asır başlarında Kaşgar hakimi olan Turfanlı İskender paşa Hiyd gah camisi için hazineinden ödenek ayırarak camii bahçesine büyük bir havuz ve binlerce ağaç diktirmiş tabii bir görünüm kazandırmıştır.Camii'nin içinde birde medrese bulunmaktadır. Bu medreseden bir çok alim ve ilim adamı yetiştirmiştir.1872 yılında bugünkü halinde iken 1903 yılında Kaşkar'da meydana gelen Deprem ile büyük bir kısmı hasar gören Hiyd gah camii 1905 yılında Doğu Türkistan'ın önde gelen Zengin tüccarlarından AHUN Bay namıyla anılan Turdi bay,Kerim Ahun,gibi hayırsever insanların girişimleri ile restore edilerek tekrar eski haline döndürülmüş,1934 yılında

Kaşkar maarif müfettişi Abdulkerimhan Maksım'un önderliğinde tekrar bakımı yapılmış çevre düzenlemeleri yapılmıştır.1936 yılında Kaşgar'da kurulan İslam medrese,camii,mescidler cemiyeti kurulmuş ve bu cemiyet Hiydgah camisinde bazı tadilatlar yaparak halkın daha rahat giriş çıkışını sağlamak için güney ve kuzey kısmından birer kapı açmıştır. Caminin içinde bulunan yatakhane ve hamam bugün yoktur yol genişletme ve şehir planlaması adı ile yıkılmıştır.1949 yılında kendilerini kominist olarak lanse eden ve vatani işgal etikten sonra camii etrafındaki duvarları yıkararak camii etrafındaki meskun mahalli uzaklaştırarak zaten elektronik bir cihaz kullanmadan doğal ses ile okunan ezanı'da halkın rahat duymasını engellemek için ellerinden geleni yapan bugün'kü işgalci Çin yönetimi bununlada kalmamış camiye dini vecibelerini yerine getirmek için gelen halkı kontrol altında tutmak için hem camii dışına hemde içerisine merkezi sistem kameralar yerleştirmek suretiyle halkı kontrol altına almış halk bu olay karşısında tedirgin olarak ibadetlerini dahi yerine getirememektedir.

Ne acıdır'ki Doğunun en uç kesiminde bulunan ve asırlarca medeniyetin beşiği olarak anılan Doğu Türkistan'ın eski başkenti olan Kaşgar'da bulunan ve medreselerinde Dünyaca tanınan ünlü ilim adamı ve dahiler yetiştiren bu Ulu mabet bugün ne hazindirki eski güzelliği ve ihtişamından hiçbir şey kaybetmeden gurur ve mağrurla dimdik ayakta fakat, eksik olan eskiden hergün beş vakit bağrına bastığı ve kucakladığı genç, yaşlı cemaatinden yoksun, ama yine içinde beş vakit namazlarını eda etmek için sabırsızlıkla bekleyen Müslüman halk gibi onları kucaklayacağı günleri sabırla beklemektedir.

MİLLİ MÜCADELE YÖNTEMLERİ

VE

İSA YUSUF ALPTEKİN

Doç. Dr. Alimcan İNAYET

Milli mücadelenin çeşitli yolları ve yöntemleri vardır. Silahlı mücadele, siyasi mücadele, diplomatik mücadele, edebi mücadele en çok bilinen belli başlı yöntemlerdir. Bunların yanı sıra ekonomi, eğitim, sanat ve spor da önemli mücadele alanlarıdır. Milletimizin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerinden Mesut Sabrı Baykuzu, Muhammet Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin(Aşağıda bu zatlardan “üç efendi” diye bahsedilecektir) söz konusu yolların bir çoğunu kullanmışlardır. Bunlardan Muhammed Buğra önce silahlı mücadele yöntemini kullanmış, iç ve dış dinamiklerin baskısı yüzünden bu işte başarılı olamayınca, siyasi mücadele yolunu tutmuş, bu mücadelesini edebi mücadele yöntemiyle desteklemiştir. Mesut Sabrı Baykuzu, başlangıçta eğitim mücadelesini tercih etmiş, sonra siyasi mücadeleye yönelmiştir. İsa Yusuf Alptekin ise başından beri siyasi mücadele yöntemini kullanmış, bu mücadelesini sanat ve yayın faaliyetleriyle desteklemiştir. Bu yöntemlerden siyasi mücadele, insanın zeki, uyanık, soğukkanlı, sabırlı, basiretli, demokrat ve mütevazı olmasını talep eder. İsa Bey bu meziyetlerin pek çoğuna sahip biriydi. O son derece demokrat bir zattı. Fikir ve düşünce yapısı bakımından tamamen zıt olan kimselerle aynı ortamda yan yana çalışabilmiş ve rakiplerinin dahi takdirini kazanmıştır. Bilindiği 1946 yılında Urumçî’de Birleşme hükümet kurulmuştu. Yönetim kurulu listesindeki Türk kökenli kadrolardan şu isimler vardı: Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Abbasov, Seyfettin Azizi, Burhan Şehidi, Muhammed Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin. Bu insanlar fikir yapısı ve temsil ettiği ideoloji bakımından birbirinden çok farklı özelliklere sahipti. Bunlardan Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Abbasov, Seyfettin Azizi

başından beri komünist ideolojisini benimsemiş ve bu ideolojinin milleti ve vatani kurtarabileceğine samimi olarak inanmış kimselerdi. Dolayısıyla İslami faaliyetlere ve Türkçülüğe şiddetli karşı idiler. Seyfettin Ezizi kendi anılarında şöyle yazar: “ABD emperyalizmi yine yeni bir suikast planladı, onlar kendi asiliğinden korkup yurt dışına kaçmış olan Mesut, Muhammed Emin Buğra ve İsa gibi sadık uşaklarını, pantürkist, burjuva milliyetçilerini 1946 yılında Şincang'a saldırdı”. “Bu üçünün ortak özelliği, milliyetçi olmalarıdır. Temel düşüncesi Sovyetlere ve komünizme karşı olmaktadır”. “Onların arzusu pantürkizmi yaymak, “Türkler devleti”ni kurmaktır. Pantürkizmin programı Doğu ve Batı Türkistandaki bütün Türkçe konuşan halkları(Türkiye Türkleri de bunun içinde) bir bayrak altına toplayarak bir bütün Türk imparatorluğunu kurmaktır” . Seyfettin anılarında “üç efendi”yle olan fikir ayrılığını şöyle anlatıyor: “Onlar bize Sovyetler Birliği taraftarları diye telin ederlerdi. Biz öyle olduğumuzu inkar etmiyorduk” . “Biz gerçekten Sovyet yanlısı idik. Sovyet hükümeti ve Sovyet komünist partisi sadece Sovyet halkı için değil, dünya halkına gerçek kurtuluşun yolunu göstermiş tek Sosyalist ülke idi” . “Onlar bize devlete karşı gelenler derlerdi. Biz devlete karşı değil, devletin müstebit hükümlerine grubuna ve onların milli zulmüne karşıydık” . “Onlar milliyetçi Çin(Guomindang) anti devrimcilerine, Çangkaışek’e diz çöküp secde ederek onların “himmetiyle” “elde etmek istediği, az sayıdaki milli hükümler sınıfın zulmünü güçlendiren sözde “Türkistan” kurmayı düşünüyorlardı” . “Biz isek onlara doğrudan karşı çıkarak Şincang meselesi, Şincangdaki milletlerin kurtuluş meselesi sadece komünist partinin yönetiminde tamamen çözülür diye bakıyorduk” . “Mesutlar halkın özgürlüğünü “medeniyet akartış”(kültür

aydınlanması) aracılığıyla elde etme şeklindeki burjuva ideolojisinin propagandasını yapardı” . “Nenjingde Uygurca dergi çıkarırken bu maksatla çıkarmıştır. Onlar ezenleri adil olmaya çağırırdı, halkı uslu olup bilim almaya çağırırdı” . Seyfettin Azizi her ne kadar biz devlete karşı değildik dese de, Ahmetcan Kasımı başkanlığındaki Üç Vilayet hükümeti temsilcileri Milliyetçi Çin'in Nenjingde düzenlediği “Milli kurultay” a katılıp “Zhonghua Minguo içinde Şincang'ın adını “Şarkiy Türkistan Cumhuriyeti” olarak değiştirip yüksek derecede kendini kendi idare etme hakkı vermesini talep ederiz” diye teklif sunması Üç Vilayet temsilcilerinin gönlündeki bağımsızlık arzusunu yansıtmaktadır Çin kaynakları “üç efendi”nin işlediği suçlar olarak şunlar sıralar: “Bir, onlar Muhammed Emin'in “Şarkiy Türkistan Tarihi”ne sarılıp, bazı bölücüleri toplayıp antidevrimci kitap yazarak tarihi saptırıp vatani parçalamak istediler. İki, Altay neşriyatını kurup pan-islamizm, pan-türkizmi kuvvetle teşvik ettiler. Üç, Uygurca “Erk”(Özgürlük) Gazetesi”, “Meş'el Gazetesi”ni çıkarıp her günkü sayısının başına “Millitimiz Türk, dinimiz islam, yurdumuz şarki Türkistan şeklindeki sözleri bastılar. Dört, Muhammed Emin ile İsa bir kütüphane açıp Türkiye'den pan-islamizm, pan-türkizmi teşvik eden pek çok kitabı getirttiler. Beş, Pan-islamizm, pan-türkizm teşkilatlarını organize ettiler. Altı, sözde “Alfabe Birliği hareketi”ni kuvvetle teşvik ettiler, gerçekte Uygur dilini Türkleştirdiler. Bunun için onlar, Türk dilinin birliğini sağlayan araştırma sınıfları organize ederek Uygur dilini Türkleştirme tasarısını düzenlediler” . Çin kaynaklarının sıraladığı bu maddeler, gerçekte, “üç efendi”nin kullandıkları mücadele yöntemleriydi. Bunların dışında, İsa Bey ve Muhammed Emin o dönemde bir sanat ekibi kurarak Çin'e Doğu Türkistan kültürünü tanıtmak ve Uygur kültürüyle Çin kültürünün farklı olduğunu ortaya koymak için göndermişlerdir. Burhan Şehidi'nin anılarına göre, İsa Yusuf Alptekin ve Muhammed Eminlerin planlamasıyla kurulan Şincang Medeniyet Sanat Ekibi İsa Bey'in eşi Fatma Hanım başkanlığında Nenjing'de sahna almış ve gösteriye Çangkaişek de katılmıştır. Sonra bu ekip Şanghai, Tayvan gibi pek çok Güney Asya bölgelerini dolaşmıştır. Bu ekibe refakat eden Burhan Şehidi'nin ifadesiyle bu seferki sanat ekibi şan şöhretle dönmüştü. Ekibin gösterisi büyük alkış toplamıştır. Burhan Şehidi bunun böyle olacağını “Muhammed Emin, İsalara tahmin etmemiştii” diyor . Yani “üç efendi”

milli mücadelede sanattan da büyük ölçüde yararlanmışlardır. Milli eğitim de en önemli mücadele yöntemlerinden biridir. “Üç efendi” başından beri bunun farkındaydılar. Muhammed Emin, Mesut hükümeti döneminde Şincang Enstitüsünde tarih öğretmenliği yapmıştır. Burhan Şehidi ise bu Enstitünün müdürü olmuştu. Onun verdiği bilgiye göre, Muhammed Emin derste şunları anlatıyordu:“ Şarkiy Türkistan 10 bin seneden beri Uygur milletini yurdudur. Onun için, Şarkiy Türkistan'a sadece Uygurların sahip olma hakkı vardır. Diğer milletler dışarıdan gelip yerleşmiş milletlerdir. Onların sahip olma hakları yoktur...”. Bunun üzerine, Burhan Şehidi şöyle diyordu:“ Şincang iki bin yıldan beri Çin'in bir parçasıdır. Çin sadece bir milletin değil, bütün milletlerin Çin'i olduğu gibi, Şincang da sadece bir milletin değil, bütün milletlerin Şincangıdır” . Görüldüğü gibi, Burhan Şehidi tamamen Çin yanlısı bir düşünce yapısına sahipti. Mesela, o 1933 yılında Hoca Niyaz Hacı'nın temsilcisi olarak Urumçi'ye gelen Kerimhan'a yazdığı mektupta şöyle demiştir: “Şincang bağımsızlık denen yanlış yola girmemelidir, bağımsızlık gerçekte emperyalistlerin suikastıdır... Eğer emperyalistlere dayanarak bağımsız olacağız dersiniz, Şincang halkı emperyalistlerin demir pençesi altında kalacaktır” . Burhan Şehidi'nin bu görüşü 1930'lu yıllardaki Hoca Niyaz Hacı'nın görüşünü hatırlatmaktadır. Hoca Niyaz Hacı “Yengi Şincang” adlı haftalık gazetenin 11 Ekim 1935 tarihli 25.sayısında yayınlanan “Hoca Niyaz Hacı'nın Hitapnamesi” başlıklı yazısında şöyle diyor: “...ben halkımı zulümden kurtarmak için zalimler ile acımasızca savaştım, adaletperver, hakkaniyatçı büyük liderimiz Şeng Doben cenapları da zalim kan içicilere karşı benimle dost oldu. Neticede zalimlerin tozu havaya savruldu... Şimdi halkımız sakinleşti, tefrikalar son buldu. Halk iktisadi hayatını iyileştirip bütün gücüyle zengin olmaya girişti. Şincangdaki 13 millet siyasi, iktisadi, medeni ve dini cihetlerde eşit haklara sahip oldu. İşte bu durumu görmek istemeyen, gerçeklere gözünü kapatan bazı insanlar kendilerini lider sanan bazı kişiler dışarıda ve belki de gizlice kendi içimizde çeşitli fitne fesatları yaymaktadır. Son zamanlarda bazı alınan haberlere göre, yurt içinde çeşitli dedikodular yayılmış gibi. 'Hoca Niyaz Hacı Çinlilere satıldı, Uygurlar bağımsız olmaları gerekti. Sovyetler hükümeti Şincang'ı ele geçirmek istiyor, inkılap sonuçsuz kaldı, bizi

Çinliler ezmekte' gibi töhmet iftiraları yayanlar da var gibi. Bu hayalperest, fitneci, hainler düşünmüyorlar mı? Şincang'daki 13 millet 13 parça olursa, hangi maksada ulaşmak istiyorlar? Parça parça olmak demek bir taraftan içerideki düşmanlığı artırmak, diğer taraftan emperyalistlerin kapanına düşmek demek değil mi? Bu hainler görmüyorlar mı? Çin'den ayrılıp bağımsız olun diye, Japonya Mançurya'yı mustemleke etti. Böyle deliller çok". "Hepiniz ve bütün halkımız şunu iyi bilsinler ki, ben savaşırken Uygurlar'ı hükümet yapayım, kendim onlara padişah olayım, başka milletlere karşı geleyim diye savaşmış değilim. Ben halkın hayvan gibi ayaklar altına alındığını görünce zalimleri yok edip başkaları ile birlikte bütün milletlerin haklarını koruyan adaletli hükümet kurulsun diye savaşmıştım. Ben şimdi bu maksadıma yettim". "Ey aziz Uygur milletim, geliniz, Şincangdaki 13 millet birlikte bir safa geçip hepimiz bir insanmış gibi emperyalistlere karşı koyup, Hakan(Çin) memleketinin birliği ve bölünmezliği için, Şincang'ı büyük Hakan(Çin) cumhuriyetinin bölünmez bir eyaleti yapmak için çalışalım. Halkımızın iktisadi ve medeni hayatını geliştirelim, halkımızı ilimli, hünerli ve her işe becerikli yaparak medeni milletlere yetişelim. Dostlarımızı güldürüp düşmanlarımızı inim inim ağlatalım". Gerçekten de, o dönemde, batıda Sovyetler Birliği, Güneyde İngiltere, Uzakdoğu'da Japonya Doğu Türkistan'la yakından ilgileniyorlardı. Bu durum Hoca Niyaz Hacı'yı ve Burhan Şehidi'yi ürkütmüş olmalıdırlar. Ya da bunlar taktik icabı böyle diyorlardı. Bu mesele daha kapsamlı tartışılabilir.

Seyfettin Ezizi anılarında zaman zaman "üç efendi" için "milli münafık", "milli hain", "anti devrimci" gibi ithamlarda bulunmuştur. Görüldüğü gibi, birbirine neredeyse taban tabana zıt görüşü savunan bu insanlar aynı ortamda bir arada çalışabilmişlerdir. Bunların tuttukları yol farklı ise de hepsinin niyeti Doğu Türkistan Türklerinin özgürlüğü ve eşitliğiydi. Ama tarih Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Abbasov, Seyfettin Ezizi gibi zatların tercih ettiği yolun yanlış olduğunu, Mesut Sabrı, Baykuzu, Muhammed Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'in tuttuğu yolun doğru olduğunu fazla geçmeden göstermiştir. Milletimizin yetiştirdiği bu politikacı ve devlet adamları görüşleri ne olursa olsun, politik hayatta ne kadar kavgalı olurlarsa olsunlar, gündelik hayatta son derece samimi, insani idiler. Seyfettin Azizi anılarında İsa Bey'i çok şakacı bir insan olduğunu belirtmiştir. Bir keresinde Seyfettin Milliyetçi

Çin gençlik komisyon toplantısında İsa Bey'den konuşmasını tercüme etmesini isterken, İsa Bey fazla itiraz etmeden onun isteğini yerine getirmiş ve "Kendi eliyle kendisini tokatlamak diye buna derler" diye şaka yapar. İsa Bey Seyfettin Ezizi Kaşgar ve Hoten'e seçimleri denetleme göreviyle gittiği zaman, Yenisar'da İsa Yusuf Alptekin'in evinde kalmış ve İsa Bey'in kardeşi Abdükerim Bey tarafından ağırlandı. Seyfettin Azizi Hoten'de Muhammed Emin Buğra'nın çalışmalarına yardım etmiştir. O Birleşme hükümetin düzenlediği Boğda Gölü gezisi sırasında yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Öğlenden sonra Abdükerim Abbasov ile ikimiz gölün kenarında oturuyorduk, İsa Bey geldi. O gelip oturur oturmaz bize şaka yaptı. Biz Mesut, Muhammed Emin ve İsa Beyler ile aynı görüşü paylaşmadığımız için, gerçek meselerde sürekli sürtüşüyorduk, bazen oldukça sert tartışmalara, hatta kavgaya da girerdik. Ama, normal zamanlarda davranışlarımız fena değildi. Özellikle, İsa Bey şakacı insan olduğu için, onunla Abdükerim Abbasov ikimiz çok şakalaşırdık. O gelir gelmez: "İki arkadaş bir olmuş, kulakları dik olmuş" diye güldü. Gelip yanımıza oturur oturmaz, Abdükerim Abbasov ona bakıp: "Adınızı yavaş atın, deve dansa kalkarsa, yedi tepsi havucu mahvedermiş" dedi. Üçümüz güldük. (Biz İsa Bey'e boyu ve yürüyüşüne göre deve diye şaka yapardık). Güldükten sonra İsa Bey hapsirdi. Sonra ben ona bakıp: " Hanım özlemiş mi ne?" dedim. Sonra İsa Bey mendiliyle ağzını silerken, Abdükerim Abbasov gülererek: "Mendilde biber olmasın yine?" diye şaka yaptı". İsa Bey bu lafı anlamadı. Bunun üzerine Abdükerim Abbasov onun anlamını açıkladı: "İki adam sefere çıkmış. Yolculuk sırasında birisi hapsirmiş. Arkadaşı 'Niye bunca hapsiriyor sunuz' diye sorunca, o adam 'Hanımım özlemişe benziyor' demiş. Bunun ne demek olduğunu sorunca, o adam "Hanımı özlediğinde insan çok hapsirir" demiş. Sonra o adam evine dönünce hanımına 'Sen beni özlemiyormuşsun" diye kızmış. Hanımı ne olduğunu sorunca, arkadaşının hanımı onu özlediği için yolculuk sırasında çok hapsirdiğini anlatmış. Hanımı gülererek bunu içinde saklamış. Kocasını tekrar sefere çıktığında, o bir mendile biber sürüp kocasının cebine koymuş. Kocasını arkadaşıyla birlikte yine sefere çıkmış. Onlar yolda bir yokuştan aşarken, atları yorulduğu için atlarını yedeğe alarak yaya yürümek zorunda kalmışlar. Yürüye yürüye çok terlemişler, terledikten sonra o adam mendilini alıp yüzünü silmiş ve hapsirmeye başlamış, hapsirdikçe terlemiş, terledikçe yüzünü silmiş, sildikçe hapsirmiş, hapsirdikçe terlemiş. Böylece bu zavallı yorulup terleyip zar zor yokuşun üstüne çıkmış. Arkadaşı 'Vay arkadaş,

bugün hanımın çok özlemiş her halde” demiş, o adam sinirlenerek 'Böyle özlemektense küfretseydi daha iyiydi' demiş. O seferden dönüp evine girdiğinde hanımı 'Nasılınız' der demez o adam bağırıma başlamış. 'Ne oluyor, nedir bu?' diye sorunca 'Yeter, bundan sonra sefere çıkarken özlemeyi bırak, özlenmekten bıktım' demiş” .

Mesut Sabri Baykuzu, Muhammed Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin uzun yıllar boyunca Nenjingde, Chongqing'de Milliyetçi Çin yönetiminde görev almış insanlardı. Bu nedenle bazı kişiler tarafından Çincilikle itham edilerek şiddetli saldırılara maruz kalmışlardır. Bu “üç efendi”nin Çin'e gitmesini şöyle yorumlamak mümkün. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Batıda Sovyetler Birliği, Doğuda Milliyetçi Çin, Güney'de İngiltere vardı. “Üç efendi” komünizme, komünistlere karşı olduklarından dolayı Abdükerim Abbasov gibi zorda kaldığı zaman Sovyetler Birliği'ne gidemezlerdi. Hindistan üzerinden Türkiye'ye gitselelerdi, etkili mücadele yapamamış olurlardı. Dolayısıyla mücadelesini Milliyetçi Çin yönetimi içinde sürdürmeyi tercih ettiler. Arslan'ın inine tabii ki ellerini sallaya sallaya giremezlerdi, kemikten sopayla girmek icap ederdi. Bu davranışı bugünkü şartları göz önünde bulundurarak kökten Çinciydiler demek yanlıştır. “Üç efendi”nin Nenjing'de yapmış olduğu faaliyetler bellidir. Önce Türkiye Büyükelçiliğiyle sıkı temas halindeydiler. Buna Burhan Şehidi de tanık olmuştur . Milliyetçi Çin yönetiminin sürekli Doğu Türkistan'ın adının “Şarkiy Türkistan” olmasını, kendi kendini yöneten yüksek muhtariyet verilmesini talep etmişlerdir. Yani makama erişip boş oturmamışlardı. Ahmetcan Kasımı ekibinin son talebi de yüksek muhtariyet olmuştu. Bu noktada üç vilayet yöneticileriyle “üç efendi” arasında amaç bakımından önemli bir fark gözüküyor. Ancak şunu da hemen belirtmeliyiz ki, yüksek muhtariyet bağımsızlığın ilk aşamasıydı. Ahmetcan Kasımı “şimdilik fedarasyon modelini benimseyeceğini söylediği zaman, Çin komünist partisi temsilcisi Deng Liqun “şimdilik” ifadesine çok kızmıştı. Kısacası, 1930 ve 1940'lı yıllardaki siyasi tabloya bakacak olursak, o yıllarda siyasi sahnede rol alan insanlar içerisinde Çinci ya da Rusçu olmayan Ali Han Töre dışında hemen hemen kimse olmadığını görecekiz. Hem Çinlilere hem Ruslara karşı olan sadece Ali Han Töre'yi görüyoruz. Bundan dolayı o da fazla geçmeden Ruslar tarafından yok edilmiştir. Osman Batur, Canım Han, Kalibek (Bunlar başlangıçta Sheng Shicai'ye karşı savaşmış idiyseleler de, daha sonra Milliyetçi Çin ile işbirliği yaparak Üç

vilayet ordusuna karşı savaşmışlardır), Yolvas, Burhan Şehidler Çinci, Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Rahman, Seyfettin Azizi gibi kişiler başlangıçta Rusçu, daha sonra Çinci olmuş kimselerdir. Bunlardan Ahmetcan Kasımı, Abdükerim Abbasov, İshan Bek Mononov Komünist Çin'e bağlılığını hayatları pahasına gösterdiler. Burada bunların hangilerinin Milliyetçi Çinci, hangilerinin Komünist Çinci olmaları fark etmez. Dolayısıyla günümüzde bunlar üzerinde konuşurken, hepsinin milletin menfaati için samimi, iyi niyetle fedakarane çalışmış kimseler olarak, yaptıklarını da dönemim şartlarında taktik icabı yapılmış şeyler olarak değerlendirmekte yarar vardır. Çünkü, o dönemdeki iç ve dış dinamikler bu kişileri böyle yapmaya mecbur etmişlerdir. İsteyerek değil, zorunlu olarak böyle davranmışlardır. Bazıları Çin'e bağlılığında samimi iseler de, bazıları taktik bakımından Çin'e bağlı görünmüşlerdir. Bugün atıp tutan bizler o dönemde yaşamış olsaydık, onların yerinde görev almış olsaydık, onlardan daha farklı davranamazdık. O dönemde “ya istiklal ya ölüm” diyebilen Atatürk gibi bir liderin olmayışı milletimiz için büyük bir talihsizlik olmuştu. Bahsettiğimiz kişiler milletin, Doğu Türkistan'ın iyiliğini isteyen samimi insanlardı. Seçtiği yol ve yöntemlerin yanlışı olduğunu deneme şansları yoktu. Bugün bu insanlardan sadece Mesut Sabri Baykuzu, Muhammed Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin'lerin tuttuğu yolun doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu “üç efendi”nin düşüncelerine, ruhuna sahip çıkmak, onların yolunda gitmek her Uygur gencinin bir görevidir. Onlara karşı saygımızı ancak bu şekilde gösterebiliriz.

Tarihte değişik görüş ve fikir yapısındaki kişilerin, sonucu ne olursa olsun, millet ve vatan için bir araya gelebilmiş olmaları, yan yana, omuz omuza çalışabilmiş olmaları, bizim için güzel bir demokrasi dersidir. Bugün özellikle yurt dışında faaliye gösteren arkadaşlarımızın şahsi hırslarını bir kenara bırakıp özgürlük, eşitlik ve insan hakları temelindeki ortak hedefe kenetlenmeleri şarttır. Yurt dışındaki arkadaşlarımız tek bir yola saplanıp kalmadan değişik yol ve yöntemlere başvurmaları gerekir. Kimileri yurt dışındaki Çin demokratik örgütleri içerisinde faaliyet gösterebilmeli, kimileri yurt dışındaki siyasi partiler yelpazesi altında lobi faaliyetleriyle uğraşmalı, kimileri yeşil barış, çevre koruma, insan hakları çerçevesinde örgütlenmiş uluslararası kurum ve kuruluşlarda görev almalı, kimileri bulunduğu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarına katılmalıdırlar. Yol ve yöntem ne olursa olsun, temel hedef özgürlük olmalıdır.

İKİ TÜRKİSTAN'IN GURURU

Kutluğhan ŞAKIROV
Alihan TÖRE'nin Oğlu

Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim

Ulu Tanrımız Allah'a sonsuz şükürler olsun ki;son bir buçuk asır içerisinde hürriyetin o hayat verici şerbetine susayan Türkistan halkının çoğunluğuna hürriyet nasip oldu.Bu sayede şanlı tarihimiz pörsümüştüz düzmecelerden temizlemeye başlamadık.Maneviyatımızı iyi niyetlerle incelemekte;gerçek insani değerleri büyüklerimizin mirasından,o doğrultuda yaşamak üzere araştırmaktayız.Bu gayretlerden ve çalışmalardan elde edilecek neticeler;manevi olgunluğu,şuurlu veya şuursuz olarak,maddi gelişmeden daha üstün kabul ede gelen ihlaslı halkımız için hava gibi,su gibi gereklidir bu devirde,şiiir mirasından örneklerin verileceği yazar ve şair Alihan töre Sağun'nin faaliyetleri ve eserleriyle tanışmak ise,sözü edilen fikre en iyi destek olacaktır,inşallah!"Her işe sonunda değer biçilir.Her türlü işin esası,sonundadır"hadis-i şerifinin doğruluğunu tasdik edercesine halkımız,rahmetli babamız hakkında,öncelikle onun eserleri ve çalışmaları ile tanıştıkça bir şeyler düşünmeye başladı.Oysa,tercümesi derin bir ilim ve iğne ile kuyu kazmaya yetecek kadar sonsuz bir sabır isteyen Emir Timur Tarağay Bahadıroğlu'nun kaleminden çıkmış "Temur Tüzükleri",Ahmed Daniş'in "Necvadirül Vikaye",Dervişali Çengi'nin "Musiki Risalesi" gibi eserlerin Özbekçe ye çevrilmesi,Ana Türkistan'ın öz medeniyetinin korunması yolunda tarafsız bir şekilde gerçekleştirilecek büyük hizmetlerin başlangıcı idi.Bu eserlerden istifade etme şerefini yakalayabilenler,bu işi en mükemmel şekilde yerine getiren kişinin yalnızca güçlü bir bilge değil,aynı zamanda önemli bir tarihi kişilik olduğunu ve fark etmeye başladılar.

Bu tür müşahedeleri nasılsa sırlı bir havaya bürüyen sebeplerden biride,onun hakkında halk arasında bir taraftan Kamil bir din adamı","Mareşal

Baba","Çinli General","Uygurların hapsedilen padişahı"şeklinde,bir taraftan ise"Sovyet düşmanı","Panislamist ve Pantürkist","Siyasi kaçak","Stalin'in yakını","KGB işbirlikçisi","Özbek Sovyet casusu" gibi söylentilerin dolmasıydı.Hükümet yönetiminde yetkili olarak çalışanlar ise,Alihantöre hakkında genellikle susmayı yeğlemektedirler.

Alihan töre'nin faaliyetleri hakkında ABD,Türkiye,Çin,Rusya gibi çeşitli ülkelerde basılan bilimsel ve tarihi eserlerde hayli malumat verilmiştir.Bunlar,bizim bildiğimiz kadarıyla,önemli eksiklerle doludur.Ciddi ve yansız makaleler,ancak son bir iki yıl içinde Orta Asya cumhuriyetleri,özellikle de Özbekistan süreli yayınları arasında neşredilmeye başlandı.Ne yazık ki,bunlarda bile benzeri yanlışlara yol verildi."Tarih konularında kalem oynatırken,bilim adabına göre,tek bir söz bile eklememek veya eksiltmemek farzdır"diyen babamızın emirlerine riayet etmek,ayrıca şimdiye dek kaydedilen kusurları bertaraf eylemek amacıyla aşağıdakileri açıklama işine giriştim.Ümit ederim ki;bu çalışma,bizde babamız hakkında bugüne kadar yazılan biyografik makalelerin en kapsamlısı olacaktır.

Tarih bilgimize göre;Çar orduları 1881 yılında Türkmenistan'daki Kök Kala istihkamını kanlı savaşıardan sonra işgal ettiler ve bundan sonra çeyrek asır,belki ondan da fazla bir süre devam eden çarpışmalar ve istilaların ardından bütün Türkistan,sömürge haline getirildi.Vatanımızın hürriyetinden ayrıldığı,kulluk karanlığında boğulduğu şu devirde,bir Nevruz günü Kırgızistan'daki Tokmak şehrinde,bir Özbek ailesinin ikinci oğlu,yani benim babam Alihantöre dünyaya geliyordu.Anesinin ismi,Narbüvi olup;maalesef kendisi hakkında bildiklerim şimdilik pek azdır.

Babaları Şakirhantöre,aslen Andicanlı'dır.Kendileri,Nakşibendi tarikatına mensup

bir din alimi olup,Şakirhoca İşan namıyla da bilinirdiler.Büyük dedemiz Muhammed hoca,onun babaları Miriiyazhoca ve bu silsileden yirmi küsürüncü dedemiz Kılıç Burhan imişler ki;bunların mezarları bugün hala Özgen şehrinde dimdik ayakta durmaktadır.

Tokmak şehri hakkında birkaç söz:

Bu kent kadim Türk yurtlarından biri olarak kabul edilen ve Karahanlılar devrinde başkentlik yapmış kutlu Balasagun şehri Kalmaklar'la yapılan benzersiz savaşta harap olunca,onun hemen yanı başında kuruldu.Sanki vakitsiz vefat eden anasının başucunda hüzne boğulan vefalı evlat gibi.Babam kendi şehirlerinin geçmişteki az rastlanır ve şanlı tarihini çok iyi bildiği için,ona karşı büyük bir saygı beslerlerdi.Ayrıca sonraları bu mübarek şehrin adını kendilerine mahlas isim olarak da almışlardır.Sovyet şarkiyatçıları "Balasagun var mı,yok mu?"diye tartışırken,babamız bizleri doğdukları bu şehrin harabelerine götürmüşlerdi.O yerleri gezmiştik.Burada 70 bin kişi şehit olmuş;onların mübarek kanlarını döktükleri yerlerde diz çöküp oturarak Kur'an okumuş,ruhlarına bağışlamıştık.Yeri gelmişken şunu da söylemek isterim ki;biz Özbek Türkleri;1924 yılında alınan kararla verilen"-istan"ların dar hudutları içinde yaşaya gelmiş değilizdir.Bütün Orta Asya bozkırlarında ve hatta daha dışarılarda gezip dolaşmış,büyük millet olmanın şan ve şerefinden nasibini almış bir halkız biz.Eğer saymaya başlayacak olsam göreceksiniz ki,bizim bugünkü C u m h u r i y e t i m i z i n d i ş i n d a k i şehirlerimiz,kentlerimiz;içeridekilerden çok daha fazladır.Bu şehirlerin şöhretleri de hiç azımsanamaz.Kendisinden bir nişan olarak geride Tokmak'ı bırakan Balasagun da;Taraz (Evliya Ata),Türkistan,Farab,Hocend,Herat,Sayram (Saryam) gibi tam bir Türk yurduyd.

BABAMIZIN ÇOCUKLUK VE DELİKANLILIK YILLARI:

Bu bölüme lirik bir dil kullanarak başlama isteğindeyim;zira okuyucu için de bu makul olacaktır.Tasavvur edelim:geçen asrın sonlarında avlusu geniş,bahçeli bir Özbek evi.Yer tandırından ateş yakılmış;ninemiz ekmek yapma hazırlığında.beş yaşındaki oğulları Alihan töre, annesinin etrafında oynayarak dolaşiyor.Anne,bir anlık eve girip çıkıncaya kadar çocuk ortadan kaybolur.Birden bire,damardaki kanı donduracak bir feryat işitilir:"-Eyvah,çocuğum mahvoldu yandı!".Yalınayak koşarak çıkan

Şakirhantöre,yer tandırına doğru atılır.Gözüne adeta yarı düş gibi görünen tandırın içinde,korların üstünde debelenmekte olan evladını görür.Çekip çıkarırlar.İster inanın,ister inanmayın;çocuk sapasağlamdır ve yanmışlığın izi bile yoktur.Olaya şahit olan aksakallar şöyle demişlerdir:"-Bir keramet hasıl olmuştur,inşallah!bu oğlan ateşte yanmaz,suda boğulmaz bir vatan evladı olacak,garip dinimize kuvvet verecektir!"

Aradan bir yıl kadar geçtiğinde yaşanan başka bir olay şöyle cereyan etmiştir:Kurban bayramı günleri idi.Bir grup çocuk sevinç içinde,gürültü patırdı çıkararak mescidin yanından geçerler.Bu gruptan sade bir çocuk ayrılıp,caminin giriş kapısının önünde durur.İçeriden gelen ve"hu Allah,hu"makamında söylenmekte olan zikir sesi onun benliğini sarar;bütün vücuduyla birlikte titrer;gözlerinden oluk oluk yaş akar.Bu haldeyken zikir halkasına doğru yaklaşır.Dervişlerden en yaşlısı bunu görür ve çocuğu kucaklayarak zikir halkasının ortasına koyar.Çocuk ancak bundan sonra yavaş yavaş kendisine gelir ve oracıkta incecik sesiyle zikre katılır.

Çocukluk yıllarında unutulmaz bir hatıra olarak kalan başka bir olay da dikkate değerdir.Şöyle ki:Babamız 10-11 yaşlarında dedemizden hediye olarak güzel bir kulun almışlar.Onun şefkatle besleyip,yıkayıp,tarayarak büyütüp de bir tay haline getirdiği günlerin birinde çocuklar koşarak gelirler ve şöyle derler:"-Alihan!Buradan geçen Rus Kazakları tayını götürüyorlar".Burada şunu hatırlatmak gerekir ki;Rus Çarlarının şımarttığı Kazakiler,o zamanlarda yerli halka ait arzu ettikleri eve girip,istedikleri şeyi çekip alır;halkın büyük ve küçükbaş hayvanlarının yanında atların da sürüp götürürlerdi.Bunların kılıç oklarından sağ kurtulan mağdurlar ise,dertlerini kime anlatırlarsa anlatsın,faydasız kalırdı.

Böyle bir zulme dayanamayan babamız,dedemizin ve ninemizin feryatlarına aldırmandan,başka bir ata binerek Kazakilerin arkasından yetişir ve can havliyle tayın boynundan sıkı sıkıya kucaklarlar.Yediği dayaktan başı gözü morarıp,kamçı darbelerinden kan revan içinde kalsa da onu tayından ayıramazlar.Sonunda Kazakiler,ahalinin toplanmakta olduğunu görüp,onca ganimetten vazgeçerek küfrede küfrede çekip giderler.

Babam rahmetliden geçmişe ait bundan başka ilginç olaylarda işitmiştim.Ancak,sözü edilen bu üç olay,acizane benim yorumuma göre,bir bütünlüğe sahiptir.Yani bu olaylar,yurdumuzun başına kara

günlerin çöktüğü o yıllarda, Ana Türkistan'ımızın bağrında ateşte yanmaz, suda boğulmaz, düşmana baş eğmez evlatlarından birinin aydınlık dünyaya gelmesini sağlamıştı.

İşte böyle bir ortamın hüküm sürdüğü bir devirde Şakirhantöre, evlatlarını esaretin iğrenç etkisinden kurtarmak, ayrıca iyi bir İslami terbiye almalarını sağlamak maksadıyla iki delikanlı oğlu Alimhan ve Alihan'ı Mekke şehrine götürerek okula yerleştirir; kendisi de belli bir süre orada kaldıktan sonra geri dönerler. Tahsil yılları oldukça verimli geçer. O zamanlarda Mekke ve Medine'deki eğitim yurtlarının müderrislerinin ekseriyetinin Türkistanlı olması sebebiyle, babamız gurbette fazla sıkıntı çekmemişler. Yeri gelmişken söylemek gerekir ki; vatanlarımızın asırlar boyu bütün Arap alemine bilim öğretmiş olup, bu mübarek gelenek bugün bile devam ede gelmektedir. İslam medeniyetini bu denli yüksek seviyede geliştirip, insanlık kültürüne de aralıksız şekilde katkı sağladığımızı göre, bundan haklı olarak gurur duymamız lazımdır.

Saygı değer babamız, yaradılışından ilim aşığı oldukları için Mekke ve Medine'deki talebelik yıllarında Arap, Fars dillerini fesahat ve belagat derecesinde öğrenebilmişlerdir. İlahi ilimlerden tefsir, hadis; ayrıca fıkıh (İslam Hukuku) ve mantık sahalarında eğitim almışlardır. Siyaset ve savaş ilmine duydukları ilgi de bu yıllarda doruğa ulaşmış olmalı ki; babamız boş zaman buldukça Osmanlı Türklerinin askeri bölüklerinin bulunduğu karargaha gider, bazen sabahtan akşama kadar askeri talimleri, çalışmaları, topları ve silahları büyülenmişçesine seyredermiş.

Arabistan'daki tahsil belli bir seviyeye ulaştınca, dedemizin teşebbüsüyle bu iki oğlu eğitimlerini Buhara'daki Emir Alimhan Medresesinde devam ettirirler. Bilime bağlılığın derecesi o kadar yüksektir ki; uzun yıllar vatanlarını görmeyen bu iki oğul, eve sokulmaksızın, doğrudan Taşkent'ten Buhara-yı Şerif'e götürülür.

Babam burada yukarıda zikredilen ilimlerin yanı sıra şiir, musiki, coğrafya, hendese, astronomi, tarih ve tıp ilimlerini de en iyi şekilde öğrendiler. Öğrencilik yıllarının bu kadar başarılı geçmesinin sebepleri üzerinde duracak olursak; buradaki birinci müsebbip elbette Allahu Teala ise; sonraki sebepler, o anne babanın evlatlarını Kur'an-ı Kerim'in "İlim öğrenmek erkek ve kadın bütün Müslümanlar için farzdır". buyruğuna uyarak hareket etmek suretiyle

bilime ciddi bir şekilde özendirmeleri ve bunun semereli bir neticesi olarak da babamızın kendilerine has ders çalışma metotları ile gayretleridir. Öğrenilen bilgileri yalnızca seher vakitlerinde tekrar etmek; ders çalışırken karnı tok tutmamak; zor konuları çözümlenmesinde başarılı öğrencilerle görüş alışverişinde bulunmak suretiyle sonuca ulaşmak; müderrislere, onların manevi saflıklarına, ilimlerinin derinliğine ve öğretimdeki kalitelerine göre kıymet vermek; hocalara sadıklık; bir dersi tam anlamıyla anlamadan diğerine geçmemek gibi metotlar, babamın kendi söylemesine göre, sözü edilen üslubunun kaidelerinden idi. Oysa, yalnız Şakirhantöre'nin değil belki de bütün Türkistan ahalisinin bu devirde aydınlığından ümit beslediği Buhara-yı Şerif'teki eğitim öğretim seviyesi, kendi çağdaşlarına göre oldukça gerideydi. Bu konuda kendi hatıraları arasında şöyle sözler bulunmaktadır:

"XX. asrın başında Buhara'da yönetim sistemi tamamen çürümüş olup, eğitim öğretim işleri ise Ortaçağdaki gibiydi. İki yüzden fazla medresede pozitif bilimlerle ilgili dersler verilmemekteydi. Bu sahaların uzmanı olan müderrisler, kendi evlerinde gizlice özel dersler verip, başka işler yaparak geçimlerini sağlamaya mecburdurlar. Emir'in Petersburg'daki patronları ancak böyle bir durumdan memnun olurlardı. Medreselerde oda satın alıp yalnızca namlarını yürütmek, hayatta zevk almanın bir başka türüne dönüşmüştü. Oysa liyakatlı vatan çocukları, değerli ömürlerini rutubetli ve karanlık odalarda, sıkıntı içinde Arap ve Fars dillerini öğrenmek için harcar, harap ederlerdi. Çünkü bütün ders kitaplarımız bu iki dilde yazılmıştı. Temel bilimler bırakılmış olup, öğrencilerin çoğunluğu fıkıh eğitimleri alırlardı ki; bu biçarelerin son amaçları kadı olmak ve bu şekilde geçinip gitmekti. Bizimle aynı sınıfta olan Sadridin Ayni de bu "edebi talebeler"den olup, zengin molla çocuklarının hizmetçiliğini yapan bir odacıydı. Ağzında sigara düşmez, her boş kaldığında satrançtan ayrılmazdı. sağlığını da kaybetmişti.

Kendim de bunlar gibi bir yarım molla olmamak için, medrese derslerini en iyi şekilde öğrenmenin yanında, başka fenler konusunda da, uzman kabul edilen müderrisleri bulup, ücretlerini ödeyip, özel dersler aldım. Resmi ve gayri resmi olarak yasaklanan edebiyatlara ilgilendim; Türk ve Tatar gazetelerini ve dergilerini düzenli olarak okudum. Şunu bildim ve benimsedim ki; gerçek bilim adamı olabilmek için beşikten mezara kadar olan vakit içine dinlenmeden

okumak, okumak ve altyapıyla çalışmak lazımdır."

Velhasıl, XX. asrın 10'lu yıllarının başında bu ağabey kardeş, Buhara'daki eğitimlerini tamamlayıp, hocalarının hayır dualarını alırlar. Babamız, öğrendiklerini bilimler içinden birinde pratik uzmanlık seviyesine ulaşmışlardı. Bu da meşhur Doğu Tıbbı'ydı.

Anlattıklarımızın bu bölümü yukarıdaki sözlerle sınırlı tutmamız halinde, Alihantöre öğrencilik yıllarında etrafındaki olaylardan uzak durup sadece ilim öğrenmekle uğraşmışlardır, şeklindeki eksik bir sonuca ulaşabilecektir. Onun için ilave etmek isterim ki bahsedilen dönemde babam genç olsalar da aynı zamanda gayretli bir sosyal bilimci olarak yetişmişlerdir. Mesela, onun kendi örnek hayatı ve girişimleri sayesinde öğrencilerin hocalarıyla ilişkileri ciddi olarak düzeliyor, çoğu medrese arasındaki kopuk münasebetler de olumlu yönde değişmeye başlamıştır. Buna da bir olay vesile olmuştu. Bir gün, her zaman ki günlük derslerini bitiminde talebelere birisi, o anda orada bulunmayan uzman müderrislerden biriyle kalabalığın içinde, kendisinin fiziksel noksanlığını ileri sürerek "zenci" diye alay eder ve ona hakaret etmeye başlar. Babamız bunu engellemek ister. Aralarında sert kavga başlar; bu ikisi kan revan içinde kalıp ölecek duruma gelmelerine rağmen dövüşmeye devam ederler. Sonunda diğerleri bunları ayırır. Gürültüyü işiten baş müderris geri döner ve dilini yutmuş gibi duran öğrencilerini azarlar. Bir talebe kavganın hangi sebepten çıktığını açıkladığında, müderriste büyük değişme olur. Durduğu yerde diz çöküp, herkesin önünde her tarafı mosmor olmuş şakirdin karşısına kadar diz üstünde yürüyerek gelir ve onun ellerinden öper. Gözlerinden oluk oluk yaş boşanırken boğuk bir sesle şöyle der: "Alihan, büyük bir alim olacaksın! rengi kara da olsa benim sevgili üstadımdır" diyerek benim için kavga etmişsin. Ben artık senin üstadın değil, kara kulunum!" Üstat ve talebe karşılıklı ağlaşırlar; bunlara orada toplananlar da katılır ve topluca duaya el açılır. Bu günden itibaren medrese ortamı iyice samimileşmeye başlar....

Bundan başka, babamız Buhara'daki Sünni mezhebine mensup talebeler tarafından kabullenilmiş yürekli önderlerden biriydi de. Bu devirde devlet dairelerinde Buhara halkına kadar her yerde yayılmakta olan Şiilik ile mücadelede talebe hareketleri etkili bir rol oynuyordu. Babam rahmetli bu hareketlerin en önünde, hayati tehlikesi en fazla olan saflarında

olmuşlardır. Ancak, aradan çok geçmeden, mezhep çatışmalarının Müslümanları gerçek düşman karşısında zayıf düşürdüğünü anlayıp, bu konudaki zıtlıkların gündemdeki siyasi durum içinde üçüncü, dördüncü sıradaki meselelerden olduğunu kabul ettiler ve Müslümanlar arasındaki birliğe her şeyden fazla önem vermeye başladılar. Mevcut siyasi hareketlerin ve partilerin prensiplerini dikkatle öğrenmiş olsalar da, herhangi bir parti veya teşkilata üye olmaktan uzak durdular. Avrupa hayranlığının şuurlu karşıtı oldukları için Batı sosyal demokrasisinin ve onun Bolşevik Rus varyantının da ülkemiz için en zararlı, Türkistan için tamamen yabancı bir sistem olduğunu savundular.

Kendi şehirleri olan Tokmak'a geri geldiklerinde, büyük bir dini eğitim faaliyetiyle samimi olarak uğraştılar. Geçimlerini ise helal baba mesleği olan çiftçilik ve hekimlikle sağladılar.

Bu arada Birinci dünya savaşının başlamasıyla Çar idaresi yerli ahaliyi cephe gerisinde (veya bizzat cephe) kullanmak için seferberlik ilan etti. İşte böyle bir siyasete kesin olarak ve açıkça karşı çıkan babamız, ahaliyi boyun eğmemeye ve evlatlarını vermemeye çağırır. Bunu bahane bilen Çarın gizli polisi, baskı faaliyetlerine başlamışsa da, halk tepkisinden korkarak babamıza bir zarar veremediler.

1916 yılında Türkistan'da çarlık Rusyasının zulmüne karşı seri halk ayaklanmaları oldu. Babam Kırgızların silahlı başkaldırı hareketlerine faal olarak katıldılar; ancak ayaklanma vicdansızca bastırılınca siyasi kaçak olarak Kaşgar'a gitmeye mecbur oldular. 1917 yılındaki Ekim İhtilalinden sonra Bolşevikler, hürriyetler konusunda vaatlerde bulunup, bunu bütün dünyaya ilan edince, babamızda ümitlenerek vatana geri dönerler. Ancak çok geçmeden gerçeklerin tamamen farklı olduğu ortaya çıkar. Sınıf mücadelesinin gerçek hayattaki görüntüsü olan kızıl terörün saçtığı dehşet neticesinde, yerli halkın bütünüyle katledilmesi, dindar ve genel olarak bütün okumuş zümrenin sistemli olarak yok edilmesi, meydana getirilen yapay bir açlıkla ahalinin ekonomik açıdan yeni idarenin hiçbir hakka sahip olmayan kulları haline dönüştürülmesi gibi dehşet verici faaliyetleri gören ve en önemlisi halkın ekseriyetinden farklı olarak bunu en iyi şekilde fark eden babamız, Sovyetlerin tabii düşmanlarından biri haline gelir...

Devam edecek

Terim " İlkhan " Hakkında (Devamı)

Yazan : M.Emin BUĞRA
Çeviri : Gökbayrak

Harun Buğra batı Türkistan'ı kendi toprakları içinde aldığı anda, oraların idare edilmesi için kardeşinin oğlu Ali'yi daimi vali olarak atadı ve ona "İlkhan" unvanını verdi. Böylece iki tane İlkhan ortaya çıkmış olup bir tanesi kuzey İlkhan'ıydı. Kuzey İlkhan'ın merkezi Balasağun olup, Tanrı dağlarının kuzeyi ve İnce (Sır) nehrinin doğusundaki memleketleri Karahanlılar adına idare ediyordu. Diğer Batı İlkhan idi. Onun merkezi Semerkant olup, ince ve oğuz arasındaki, Arapların "Mavera Unnehir" diye adlandırdıkları toprakları Karahanlılar'a vekaleten idare ediyorlardı. Yukarıdaki tarihçelerden Utbi, İbn-ulesir ve Sançu'nun rivayetleri ve Beyhak'nın 1. ve 3. Rivayetleri Kuzey İlkhan'a aittir. "Revze Tussefa", "İslam Ansiklopedisi" ve "Mecmeeliensab" rivayetleri ve Beyhak'ın 2.rivayeti, Batı İlkhan'a aittir. Batı İlkhan'ların İki Ali Tekin İlkhan olup, Samani devletini yıkmış, Sultan Mahmut Gaznevi ile bağlantı kurmuş ve sonralarda Sultan Mahmut ile savaşmıştır. İşte bu Ali İlkhan dır. Bunlarla birlikte, aşağıda bahsedeceğimiz sebeplerle Yusuf Kadirhan'a asilık eden, Yusuf Kadirhan ile Sultan Mahmut'un birleşmiş ordusundan hücumlarından kaçarak, Selçuklu oğulları ile bazen birleşip, bazen düşmanlaşan da Ali İlkhan idi. Sonralarda Batı Türkistan'ı işgal ettikten sonra Sultan Mahmut ve Yusuf Kadirhan'ın birlikte bir ordu gönderdiğinden haber alıp, korktuğu için Yusuf Kadirhan'dan özür dileyerek tekrar onun emrine giren de yine o Ali İlkhandı. Bazı İslam tarihçileri bahsettiğimi Ali İlkhan'ın başka bir kişi olduğundan şüphe ederler. Bazıları ise Ali İlkhan'ı Buhara'lı birisi ve Samani devletinin adamlarından diyerek daha büyük yanlış bir düşüncede olmakta. Bu tür düşüncelerin kaynağı, Ali İlkhan'ın Yusuf Kadirhan'a asil ettiği sıralarda, Karahan'lı devlet adamları ve o dönemin tarihçileri onu "Ali Tikin" diyerek adına İlkhan sıfatını eklemediklerindedir. Sultan Mahmut da, Yusuf Kadirhan'a asilık ettiğinden onu sadece İlk Han diye adlandırdı. Halk arasında da Ali İlkhan hakkında, onun asilikle suçlayan propagandalar dağılmıştı. Gerçek olan bitenden haberi olmayan bazı tarihçiler sözü geçen Alihan'ı, Ali Tikin İlkhan'dan başka bir kişi diye tanıdılar ve yukarıdaki gibi yanlış düşünceler ağızdan ağıza dağılmıştır.

İlkhan'ların Karahanlı'ğa yaptığı asilikleri

Hicri 414 (miladi-1023) yılında Kuzey İlkhan'ı Ebu Mensur Arslanhan vefat edip, yerine Karahan Hanlarında "Tuğan Han" adındaki bir tikin İlkhan oldu. Lâkin, bu kişi İlkhan olduğu ilk günden itibaren, Karahan Yusuf Kadirhan'ın emirlerine itaatsizlik yapmaya başladı. Yusuf Kadirhan onun dersini

vermek için, Kaşkar'dan Balasağun'a yürüdü. Tuğan Han'ın gösterdiği çok sıkı bir karşılık sonucu Yusuf Han yenildi ve Balasağun'u bırakıp Kaşgar'a geri döndü.

Batı İlkhanı Ali İlkhan, Yusuf Kadirhan'ın yenildiğini görüp, onu devirip yerine kendisinin Karahan olma hayallerini sürmeye başladı ve Cund vilayetindeki Selçuk kabilesinin önderi Arslan Yabğu ile birleşerek, Karahan Yusuf Kadirhan'a isyan etti. Yusuf Kadirhan onları cezalandırmak için ordu göndermiş olsa da gönderilen ordu yenilip geri çekildi. Bu olay Hicri 514- (miladi- 1120) yılının ortalarında meydana gelmiştir.

Karahan Yusuf Kadirhan ile Sultan Mahmut Gaznevi'nin Görüşmeleri

Ali İlkhan kaçtıktan sonra Sultan Mahmut ve Yusuf Kadirhan Samerkant'a gelip görüşmeye karar aldılar. Sultan Mahmut Samerkant'a önce geldi. Yusuf Kadirhan Hicri 416, Sefer ayının 29. günü (miladi 1025,yılı 4.ayın 3. günü) Samerkant'a geldi. Bu iki büyük şöhretli Türk İslam hükümdarları, tarihte benzeri görülmemiş bir merasim ile görüştüler. Tarihçilerden Beyheki ve Gerdizi kitaplarında bu mirasımın saltanatını, karşılıklı verilen hediyelerin çokluğu, hediyeliklerin nefisliği ve birkaç hazineyi dolduracak kadar çok pahalı şeyler olduğu çok açık bir şekilde yazmıştır. Detaylı bilgi için yukarıdaki iki eserden başka Bartold'ın "İran Tarihi ve Coğrafyası" adlı esere bakınız.

Bu tarihi görüşme birkaç gün devam etti. Bu sürede iki devletin hükümdarları çok önemli iki anlaşmaya imza attılar. Bunlardan birisi gerektiği zaman bir birlerine askeri yardımda ve destekte bulunmak. Bir başkası ise, Türkistan ve Horasan'a tehdit olmaya devam eden Selçuk Oğullarının gücünü yok etmek. Bunun için, iki devlet birleşerek, onları mülkleriyle beraber İran, Türkistan ve Horasan'ın değişik yerlerine dağıtma kararını aldılar. Bunlardan başka bu dostluğu, akrabalık ilişkileriyle daha da sağlamlaştırmak için çok büyük iki düğün yaptılar. Bunlardan birisi Yusuf Kadirhan'ın oğlu Mahmut Yağan Tikin'e Sultan Mahmut'un kızı Zeynep Hatunun nikahlanması idi. Ötekisi ise, Sultan Mahmut'un Oğlu Şehzade Muhammet ile Yusuf Kadirhan'ın kızının nikahı idi. Bu önemli işlerin bitiminden sonra Sultan Mahmut Gazne'ye geri döndü. Bu arada Tuğan Han, Yusuf Kadirhan'dan özür dileyerek biatini sundu.

Not:Daha önceki Sayılarda Adı geçen Karahan Yusuf Kadirhan (Sehven) Kadirhan olarak tercüme edilmiştir.